

Neerlandistiek

Masterscriptie

September 2022

Scriptiebegeleider: Prof. dr. James Kennedy

Tweede lezer: dr. Sven Vitse

LHBT en de katholieke kerk

Onderzoek naar de praktijk van pastores in Nederland

Pieter Boeschoten BA

6601138

p.d.boeschoten@students.uu.nl

Inhoud

Inhoud	2
Samenvatting.....	3
Voorwoord	5
Inleiding	6
Hoofdstuk 1: De katholieke leer.....	13
1.1 De bijbel.....	14
1.2 De traditie en het leergezag	16
1.3 Conclusie	20
Hoofdstuk 2: LHBT in de pastorale praktijk.....	21
2.1 Onder parochianen.....	21
2.2 Onder pastores	24
Hoofdstuk 3: Leer en praktijk	26
3.1 Ervaringen met mensen	26
3.2 Religieuze overtuigingen	28
3.3 Discussie over de leer	31
Conclusie	33
Literatuur.....	35
Bijlage A: Uitnodiging voor interview.....	38
Bijlage B: Interviewvragen.....	39

Samenvatting

In deze scriptie wordt onderzocht hoe katholieke pastores in Nederland omgaan met LHBT in de praktijk. Zowel de katholieke kerk als de zichtbaarheid van LHBT zijn belangrijke onderdelen van de Nederlandse cultuur, maar soms lijken deze zaken tegenover elkaar te staan. In interviews vertellen zeven pastores hoe zij zich verhouden tot LHBT in de kerkelijke praktijk en tot de katholieke leer. De geïnterviewden zijn pastoraal werkers, priesters en diakens die pastorale functies hebben in parochies door heel Nederland.

In de inleiding wordt de verhouding tussen de rooms-katholieke kerk en LHBT in Nederland toegelicht. Er wordt vervolgens ingegaan op de discussie rond LHBT in de christelijke theologie. Hierbij licht ik de argumenten van pastor John McNeill toe, een voorvechter voor homo-acceptatie in de katholieke kerk tijdens de Gay Liberation Movement, en leg ik uit hoe veel van deze argumenten later zijn uitgebreid en uitgewerkt. Daarnaast bevat de inleiding een beschrijving van de onderzoeksmethode.

In hoofdstuk 1 geef ik een kleine introductie in het katholieke geloof en de katholieke leer. In dit hoofdstuk zal ik uitleggen wat de betekenis is van de Bijbel, de traditie en het leergezag voor LHBT en welke discussie erover is. In paragraaf 1.1 komt Bijbelexegese aan bod, waarbij ik mij beperk tot het verhaal van Sodom en Gomorra, het scheppingsverhaal, de brieven van Paulus en het verhaal van David en Jonathan. Paragraaf 1.2 gaat over de traditie en het leergezag. Hierbij komen verschillende documenten uit het Vaticaan aan bod, maar de nadruk ligt op de Catechismus van de Katholieke Kerk.

Hoofdstuk 2 en 3 bevatten de resultaten van het onderzoek. In hoofdstuk 2 vertellen de pastores wat ze tegenkomen in de praktijk, en hoe ze daarmee omgaan. Hoofdstuk 3 gaat dieper in op hoe deze praktijk zich verhoudt tot de katholieke leer. Hierbij ligt in paragraaf 3.1 de focus op ervaringen met mensen en hoe dat hun kijk op de leer heeft gevormd. In paragraaf 3.2 wordt er gefocust op religieuze overtuigingen. In paragraaf 3.3 zoom ik in op de discussie over de leer, en welke uiteenlopende standpunten daarin genomen worden.

In de conclusie categoriseer ik de verschillende verhalen van de pastores en schets ik de grote lijnen van de verschillende manieren waarop er over LHBT gedacht wordt. Er zijn grote verschillen hoe men zich verhoudt tot LHBT in de katholieke kerk, maar geen van de pastores wil LHBT'ers uitsluiten. We kunnen concluderen dat pastores LHBT'ers welkom willen heten op grond van twee typen argumenten. Het eerste type is het pastorale argument. De pastores vinden dat ze pastoraal moeten handelen naar iedereen, en dus ook naar LHBT'ers. De argumenten zijn bijvoorbeeld vergelijkingen met andere 'zonden', waar mensen ook niet op afgerekend worden. De leer staat dan niet in de weg om pastoraal te handelen naar LHBT'ers. Wat pastoraal handelen betekent voor de praktijk verschilt. Het andere type argument gaat juist wel over de leer. Sommige pastores verzetten zich actief tegen de leer. Een voorbeeld van dit type argument is dat volgens sommige pastores LHBT hoort bij Gods

schepping en dat het ontkennen of afwijzen daarvan, het afwijzen is van Gods schepping. Bij de meeste pastores komen beide typen argumenten naar voren.

Voorwoord

Deze scriptie ben ik begonnen met het idee om de katholieke kerk en de LHBT-gemeenschap dichter bij elkaar te brengen.¹ In mijn dagelijkse omgeving ga ik veel om met queer-mensen die vaak atheïstisch zijn. Wanneer ik kijk naar de katholieke kerk, en de mensen die ik daarvan ken, zie ik maar weinig mensen die zich openlijk identificeren als LHBT. Hoewel ik geen duidelijke tegenstelling voel tussen mijn geaardheid en mijn geloof, voel ik een tegenstelling tussen mijn geaardheid en de kerk.

Ik maak geen geheim meer van mijn geaardheid, ook niet in de kerk. Ondanks dat de katholieke leer behoorlijk afwijzend is, heb ik hier nog nooit negatieve ervaringen mee gehad. Wel ben ik altijd iets voorzichtiger met religieuze mensen dan met niet-religieuze mensen als het gaat om mijn seksuele geaardheid. Juist bij de mensen die zich enigszins verdiept hebben in de katholieke leer, voel ik mij minder op mijn gemak. Misschien voel ik wel meer weerstand tegen christenen, of religieuze mensen in het algemeen, dan dat zij weerstand voelen tegen mij.

Ik kan mijn geloof leven zonder de kerk, of bij een andere kerk, maar dit lijkt me vooral nog niet nodig. Bovendien houden veel katholieke LHBT'ers, ondanks een afwijzende leer, vast aan hun geloof én aan de kerk. In deze scriptie wil ik onderzoeken hoe LHBT-(on)vriendelijk de kerk nu echt is en welke ruimte er is voor mensen zoals ik. Niet alleen op papier in de katholieke leer, maar ook in de praktijk.

Het onderzoek was soms confronterend en pijnlijk. Zowel bij het verdiepen in de leer, als ook bij het doen van de interviews met pastores. Het waren mooie gesprekken die mij veel inzicht gegeven hebben in de problematiek. Soms schrok ik van bepaalde zaken, maar de meeste gesprekken gaven me ook hoop voor de toekomst. Ik hoop dat ik met deze scriptie kan bijdragen de dialoog tussen LHBT'ers en de katholieke kerk.

Ik wil iedereen bedanken die heeft geholpen bij de totstandkoming van deze scriptie. Allereerst de mensen die ik heb geïnterviewd, die ik om privacy-redenen niet zal noemen. Ook wil ik mijn scriptiebegeleider James Kennedy bedanken voor de begeleiding en de feedback, Sven Vitse die mijn idee in eerste instantie aanmoedigde en als tweede lezer optreedt, en Sander Zwezerijnen die de scriptie heeft nagekeken op taalfouten.

¹ LHBT staat voor *Lesbisch, Homoseksueel, Biseksueel en Transgender* waarbij transgender alle niet-cisgenders omvat. Tegenwoordig is de afkorting LHBTIQA*+ gangbaar, die ook Intersekse, Queer en Aseksueel omvat, en daarbij aangeeft dat de iedereen met een afwijkende genderidentiteit, of seksuele geaardheid tot deze groep kan behoren. In deze scriptie gebruik ik de afkorting LHBT omdat deze momenteel gangbaar is in het academische en politieke discours. Wanneer er in de scriptie geschreven wordt over homoseksualiteit heeft dit betrekking op mannen en vrouwen. Transgenders zullen ook apart aan bod komen, omdat de discussie over deze groep op een andere manier gevoerd wordt.

Inleiding

De verhouding tussen de rooms-katholieke kerk en LHBT in Nederland

De discussie over de positie van LHBT'ers in de rooms-katholieke kerk verloopt moeizaam. De katholieke leer is al eeuwen afwijzend tegenover homoseksualiteit en transgenders. De Amerikaanse priester Joseph McCaffrey stelt in 1971 zelfs dat de houding van de katholieke kerk tegenover homoseksualiteit niet veranderd is sinds Thomas van Aquino in de 12de eeuw.² Een kwart eeuw later, nadat er verschillende documenten uit Rome over dit onderwerp gepubliceerd zijn, concludeert ook moraaltheoloog Charles Curran dat er nog weinig veranderd is in de katholieke leer omtrent homoseksualiteit en dat de discussie zelfs moeizamer verloopt dan die over anticonceptie.³ Hoewel de huidige paus Franciscus een tolerant imago heeft ten opzichte van LHBT, wordt in november 2021 door het Vaticaan nog een keer verklaard dat "elke vorm van zegening die ertoe neigt [homoseksuele] verbintenissen als zodanig te erkennen, ongeoorloofd [is]".⁴ Met andere woorden: voor homoseksuele relaties is nog steeds geen plek in de katholieke kerk. Over de inclusie van transgenders wordt minder gediscussieerd, maar ook op dit thema lijkt er weinig veranderd te zijn in de katholieke leer.

De rooms-katholieke kerk is de grootste religie van Nederland. Zo'n 20 procent van de Nederlandse bevolking is rooms-katholiek. Het christelijk geloof is sterk geworteld in de Nederlandse cultuur met christelijke feestdagen, en de Nederlandse literatuur en kunsten zijn doordrongen van christelijke verwijzingen. Er zijn christelijke politieke partijen die zowel protestanten als katholieken vertegenwoordigen, zoals het CDA en de ChristenUnie. Hoewel de secularisatie doorzet, is de katholieke kerk een niet te verwaarlozen element in de Nederlandse samenleving.⁵

In de Nederlandse maatschappij is ook de zichtbaarheid van LHBT sterk. Nederland profileert zich graag als een LHBT-vriendelijk land, en mensen zijn er trots op dat Nederland het eerste land is waar het homohuwelijk mogelijk is. Op tv en in films zijn LHBT'ers zichtbaar en sommige publieke personen zijn openlijk homoseksueel of transgender. Ook komen er geregeld LHBT-vluchtelingen naar Nederland, omdat hier het LHBT-klimaat vriendelijker is. Er zijn nog veel problemen met LHBT in Nederland en het geweld tegen LHBT'ers neemt niet af, maar we kunnen voorzichtig stellen dat de aanwezigheid van een open LHBT-gemeenschap deel uitmaakt van de Nederlandse samenleving.⁶

² John McNeill, *The Church and the Homosexual* (Kansas: Sheed Andrews and McMeel, 1976), 3.

³ Charles Curran, *History and Contemporary Issues: Studies in Moral Theology* (New York: Continuum, 1997), 155.

⁴ Congregatie voor de Geloofsleer, Luis F. Kard. Ladaria, S.J., "Responsum ad dubium – omtrent de zegening van verbintenissen van personen van hetzelfde geslacht," RK Documenten, geraadpleegd op 30 aug, 2022, <https://rkdocumenten.nl/toondocument/8222-responsum-ad-dubium-omtrent-de-zegening-van-verbintenissen-nl/?idCode=1.1>.

⁵ "Welk geloof hangen we aan?," Centraal Bureau van de Statistiek, geraadpleegd op 22 juli, 2022, <https://longreads.cbs.nl/nederland-in-cijfers-2020/welk-geloof-hangen-we-aan/>.

⁶ Laura Braams, "De kwetsbaarheid van lhbt'ers," *Broerstraat* 5. Nr. 1, April, 2022, 5.

Soms is de open houding naar LHBT'ers in conflict met de katholieke leer. Dit blijkt uit het feit dat er zo nu en dan media-ophef is over discriminatie tegen LHBT'ers in de katholieke kerk. Dit gebeurde onder andere in 2011 toen de communie geweigerd werd aan de prins carnaval van Reusel omdat hij openlijk homoseksueel was. In 2018 was er ophef toen Rhianne Gralike haar penningmeesterschap moest opgeven omdat uitkwam dat zij transgender was.⁷ De conservatieve leer heeft invloed op de kerkgang van Nederlanders: Onderzoek in opdracht van Trouw laat zien dat veel mensen in Nederland de kerk verlaten, vanwege haar conservatieve standpunten. Het gaat hier onder andere over abortus, de positie van de vrouw in de kerk, en homoseksualiteit.⁸ Deze tendens is overigens niet uniek voor Nederland en speelt in heel de Westerse wereld.⁹

De discussie over LHBT in de christelijke theologie

Er is veel geschreven over LHBT in de katholieke kerk, zowel door mensen buiten de kerk, als door geestelijken. De discussie speelt in het hele christendom en tot een zekere hoogte in het jodendom en de islam. In deze paragraaf focus ik op de christelijke theologie, en zal naast katholieke ook enkele protestantse theologen meenemen.

De Gay Liberation Movement in de jaren '70, die begon in Amerika en overgewaaid is naar Nederland, heeft grote invloed gehad op het denken over homoseksualiteit. Een belangrijk persoon uit die tijd is de priester John McNeill. Hij liep mee in de Gay Pride Parade in 1970 in New York en schreef verschillende stukken over dit thema. In 1976 publiceert hij het invloedrijke werk *The Church and the Homosexual*.¹⁰ Hierin legt hij uit waarom homoseksuele relaties moreel geaccepteerd moeten worden in de katholieke kerk.¹¹ Dit doet hij onder andere met theologische argumenten, maar ook met argumenten uit de psychologie. Dit werk kreeg veel publiciteit, en het laat zien dat het gesprek over homoseksualiteit in de katholieke kerk is opengebrouwen. Veel van de argumenten zijn later uitgewerkt en uitgebreid.

De theologische argumenten hebben onder andere betrekking op de traditie en op Bijbelexegese. McNeill stelt dat het verhaal Sodom en Gomorra, dat de belangrijkste basis vormt om homoseksualiteit af te keuren, niet gaat over homoseksualiteit als zonde, maar over gastvrijheid.¹² Daarnaast noemt hij dat procreatie niet de enige Bijbelse norm is voor menselijke seksualiteit.¹³ Hierbij

⁷ Lieke L. Schrijvers, "Transition and Authority Transwomen and Religious Leadership in the Netherlands," *Religion and Gender* 9, no. 1 (juli 2019): 93–114.

⁸ Charlotte van Miltenburg en Peter Kanne, *Katholicisme in Nederland Opvattingen en ervaringen van katholieken en voormalig katholieken* (Amsterdam: I&O Research, 2022), 6.

⁹ Esther McIntosh, "'I Met God, She's Black': Racial, Gender and Sexual Equalities in Public Theology," in *Companion to public theology*, ed. Sebastian Kim (Leiden: Brill, 2017), 301.

¹⁰ James P. McCartin, "The Church and Gay Liberation: The Case of John McNeill," *U.S. Catholic Historian* 34, no.1 (winter 2016): 125-141.

¹¹ McNeill, *The Church and the Homosexual*, 30.

¹² McNeill, *The Church and the Homosexual*, 61.

¹³ McNeill, *The Church and the Homosexual*, 44.

baseert hij zich op eerdere Bijbelstudies van onder andere Derrick Bailey, die in de jaren '50 over dit onderwerp schreef, en daarbij de gangbare Bijbelvertaling onder de loep neemt.¹⁴ Tom Horner, een episcopale theoloog, licht in 1978 Bijbelverhalen uit die juist voor homoseksualiteit pleiten.¹⁵ Deze Bijbelexegeses blijven een rol spelen in het debat omtrent LHBT, en komen ook terug bij latere theologen, zoals John F. Dwyer, en Susan Ackerman.¹⁶¹⁷

Tegenwoordig is er in het theologische debat meer aandacht voor de positie van transgenders. Zo wordt door queer-theologen betoogd dat het scheppingsverhaal waarin God man en vrouw schiep, niet noodzakelijk de mens binair hoeft in te delen in man en vrouw, maar dat er ruimte is voor transgenders. Een argument hiervoor is dat Adam naar Eva kijkt, en dat hij zich verbaast over de gelijkenissen en niet over de verschillen.¹⁸

Queer-theologie, een bredere theologische richting waar dit soort Bijbelexegeses bij horen, kan gezien worden als een vorm van 'public theology', waarbij er een theologische discussie gevoerd wordt met de maatschappij. Er is vanuit de maatschappij een roep voor erkenning van LHBT'ers, en queer-theologen hebben als missie om de positie van LHBT'ers te verbeteren.¹⁹ In queer-theologie gaat het ook om andere vormen van discriminatie, zoals kleur of het hebben van een beperking, en worden er vragen gesteld over het kolonialisme en het patriarchaat. Queer-theologen gaan ervan uit dat juist de gemarginaliseerde mensen, op welke manier dan ook, ertoe doen. Juist de gemarginaliseerde groepen, onder wie de LHBT'ers, zijn van belang in de Christelijke gemeenschap. Ook zij zijn onderdeel van het lichaam van Christus.²⁰

In het debat over LHBT'ers in de katholieke kerk worden ook inzichten uit de psychologie gebruikt. Het belangrijkste hierbij is het denken over homoseksualiteit als identiteit, en niet als gedrag of aandoening. Zo verwijst McNeill onder andere naar de Kinsey-schaal.²¹ Kinsey was een seksuoloog die in 1945 de theorie ontwikkelt dat homoseksualiteit een schaal is, van mensen die helemaal hetero zijn, tot helemaal homo. Op die schaal zijn grofweg drie categorieën te onderscheiden: hetero's, mensen die kunnen kiezen tussen een homoseksuele of heteroseksuele relatie, en homo's. Kinsey stelt dat mensen die in de derde categorie vallen, er niets aan kunnen doen dat ze homoseksueel zijn.

¹⁴ McNeill, *The Church and the Homosexual*, 43.

¹⁵ Tom Horner, *Jonathan loved David: homosexuality in Biblical times* (Philadelphia: Westminster Press, 1978).

¹⁶ John F. Dwyer, *Those seven references: a study of the references to "homosexuality" in the Bible and their impact on the queer community of faith* (New York: Morehouse Publishing, 2021).

¹⁷ Susan Ackerman, *When Heroes Love: The Ambiguity of Eris in the Stories of Gilgamesh and David* (New York: Columbia University Press, 2005).

¹⁸ William P. Brown, *A handbook to Old Testament exegesis* (Louisville: Westminster John Knox Press, 2017): 273-275.

¹⁹ Marco Derks, "Sexual and Religious Regimes of the Self in Dutch Discourses about Homosexuality: a Queer Theological Analysis and Alternative," *International Journal of Public Theology* 12, no. 3-4 (nov. 2018): 355.

²⁰ Stefanie Knauss en Carlos Mendoza-Álvares, "Queer Theories and Theologies," *Concilium: Queer Theologies: Becoming the Queer Body of Christ* no. 5 (special issue) (2019): 9.

²¹ McNeill, *The Church and the Homosexual*, 20.

Homoseksualiteit is dus geen keuze, maar een geaardheid. McNeill stelt dat als je kan kiezen voor een heteroseksuele relatie, dat de betere weg is. Maar er moet wel erkenning zijn voor de mensen die dat niet kunnen.²²

Psychologie blijft een rol spelen in het debat, en de Nederlandse homoseksuele priester Antoine Bodar brengt de Kinsey-theorie ook naar voren.²³ Eric Rodriguez en Lourdes Follins onderzoeken hoe psychologische methodes en theorieën zich verhouden tot de religieuze beleving van transgender en interseks personen.²⁴ Ook onderzoekt Rodriguez de psychologische problemen die kunnen ontstaan, wanneer iemand zijn of haar seksuele identiteit onderdrukt.²⁵

De praktijk wordt eveneens onderzocht. Ervaringen van LHBT'ers in de katholieke kerk worden opgeschreven, bijvoorbeeld door Sandra Taylor en Hazel Barnes in *En God zag dat het heel goed was: Katholieke LHBT'ers in Europa vertellen hun verhaal*.²⁶ Dit werk wil bijdragen aan bewustwording, begrip en acceptatie van katholieke LHBT'ers. Igor Pietkiewicz en Monika Kołodziejczyk-Skrzypek interviewen acht katholieke LHBT'ers in Polen over hoe zij omgaan met hun conflicterende religieuze en seksuele identiteiten.²⁷

Veel van bovengenoemde studies doen suggesties voor de pastorale praktijk, zodat daadwerkelijk de positie van LHBT'ers verbetert. Richard Dayringer en Newton Malony nemen in hun boek *Pastoral Care and Counseling in Sexual Diversity* de pastorale praktijk als uitgangspunt. Zij schrijven over specifieke zaken in de pastorale zorg, waaronder het omgaan met het verlies van dierbaren aan aids en over seksuele diversiteit in de zwarte christelijke gemeenschap.²⁸ De Amerikaanse priester James Martin, die tevens adviseur is voor het secretariaat voor communicatie in het Vaticaan, probeert met zijn boek *Building a Bridge: How the Catholic Church and the LGBT Community Can Enter into a Relationship of Respect, Compassion, and Sensitivity* een brug te bouwen tussen de LHBT-gemeenschap en de katholieke kerk. Hier geeft hij niet zozeer argumenten waarom de kerk al dan niet discrimineert,

²² McCartin, "The Church and Gay Liberation," 125-141.

²³ Wim Houtman, *Ongeordende Liefde: In gesprek met Antoine Bodar* (Kampen: Ten Have, 2006), 60.

²⁴ Eric Rodriguez en Lourdes Follins, "Did God make me this way? Expanding psychological research on queer religiosity and spirituality to include intersex and transgender individuals," *Psychology & Sexuality* 3, no. 3 (juli 2012): 214-255.

²⁵ Eric Rodriguez en Suzanne Ouelette, "Gay and lesbian Christians: Homosexual and religious identity integration in the members and participants of a gay positive church," *Journal for the Scientific Study of Religion* 39, no. 3. (sep. 2000): 333-347.

²⁶ Sandra Taylor en Hazel Barnes, ed., *En God zag dat het heel goed was: Katholieke LHBT'ers in Europa vertellen hun verhaal* (Nieuwegein: Esuberanza, 2015).

²⁷ Igor J. Pietkiewicz en Monika Kołodziejczyk-Skrzypek, "Living in Sin? How Gay Catholics Manage Their Conflicting Sexual and Religious Identities," *Archives of Sexual Behavior* 45, (mei 2016): 1573-1585.

²⁸ Richard Dayringer en Newton Malony, *Pastoral Care and Counseling in Sexual Diversity* (Londen: Routledge, 2002).

maar probeert hij met Bijbelteksten, gebeden en reflecterende vragen mensen aan het denken te zetten. Beide ‘kampen’ kunnen met behulp van dit boek een hand naar elkaar uitsteken.²⁹

Naast de publicaties die voor meer inclusie van LHBT in het christendom pleiten, zijn er boeken waarin homoseksualiteit expliciet wordt afgekeurd. Dit springt er het meest uit bij niet-wetenschappelijke publicaties die in omloop zijn, die wél christelijke autoriteit claimen. Zo stelt de hulpbisschop van Roermond Everard de Jong in 2006 dat homofilie gezien moet worden als pathologisch verschijnsel.³⁰ Dit werk laat bovendien geen ruimte voor transgenders, door steeds de binaire tegenstelling man-vrouw te benadrukken.³¹ Dit is uitgegeven bij De Boog; een christelijke uitgeverij zonder wetenschappelijke expertise. De theologische waarde is hierdoor te betwisten. In *Mannen en vrouwen komen uit Eden: een handleiding van de Theologie van het Lichaam van Johannes Paulus II* ontkent Mary Healy dat homoseksualiteit deel is van iemands identiteit: “ondanks wat de media vaak voorstellen, is niemand ‘homoseksueel geboren’”.³² Hierbij verwijst ze naar de Catholic Medical Association. Ook in haar boek gaat het enkel over mannen en vrouwen en is er geen ruimte voor mensen die buiten deze categorieën vallen.³³ Healy verwijst echter niet of zeer onduidelijk naar Johannes Paulus II. Het is dus onduidelijk in hoeverre Healy’s werk in overeenstemming is met het werk van Johannes Paulus II.

Het gesprek over LHBT in de katholieke kerk lijkt steeds breder gevoerd te worden. Sinds de jaren ‘70 spreken meer mensen zich uit, zowel voor als tegen. Er worden over dit onderwerp verschillende conferenties georganiseerd waarin perspectieven uit andere vakgebieden aan bod komen, bijvoorbeeld uit de sociologie en de antropologie.³⁴ Daarnaast zijn er perspectieven uit andere religies en christelijke stromingen beschikbaar.³⁵ Veel van de argumenten die McNeill aandroeg in de jaren ‘70 worden nog steeds gebruikt en zijn inmiddels beter uitgewerkt. In de loop der tijd is er meer aandacht gekomen voor de hele LHBT-gemeenschap waar ook transgenders toe behoren. Een belangrijke toevoeging aan het debat zijn de verhalen van LHBT’ers uit de praktijk.

²⁹ James Martin S.J., *Building a Bridge: How the Catholic Church and the LGBT Community Can Enter into a Relationship of Respect, Compassion, and Sensitivity, second edition* (New York: HarperCollins Publishers, 2018), 13-14.

³⁰ Everard de Jong, *En God zag dat het heel goed was: De heiligheid van seksualiteit* (Amsterdam: De Boog, 2006), 45.

³¹ De Jong, *En God zag dat het heel goed was*, 36.

³² Mary Healy, *Mannen en vrouwen komen uit Eden: een handleiding bij de Theologie van het Lichaam van Johannes Paulus II* (’s-Hertogenbosch: Betsaida, 2019), 41.

³³ Healy, *Mannen en vrouwen komen uit Eden*.

³⁴ Janet E. Smith en Paul Check, *Living the Truth in Love: Pastoral Approaches to Same-Sex Attraction* (San Francisco: Ignatius Press, 2015).

³⁵ Ad de Bruijne, ed. *Open en kwetsbaar: christelijk debat over homoseksualiteit* (Barneveld: Vuurbaak, 2012).

Onderzoeksmethode

In deze scriptie onderzoek ik de omgang met LHBT'ers in de rooms-katholieke kerk in Nederland in de praktijk. De rooms-katholieke kerk is een wereldkerk, en terwijl iedereen zich in principe aan dezelfde leer conformeert, kunnen de verschillen groot zijn in het uitdragen van die leer in de parochies. Zoals gezegd is de zichtbaarheid van LHBT in Nederland groot, en pastores moeten op één of andere manier manoeuvreren tussen een conservatieve, afwijzende leer, en een pastorale praktijk waarin zij daadwerkelijk te maken hebben met LHBT'ers. De centrale vraag van deze scriptie is: Hoe gaan pastores in Nederland om met LHBT in hun eigen praktijk? De deelvragen zijn: wat houdt de katholieke leer in? Wat komen pastores tegen in hun praktijk? En vanuit welke overtuigingen brengen zij hun pastorale praktijk in overeenstemming met de katholieke leer. Door interviews met pastores heb ik geprobeerd antwoorden te krijgen op deze vragen.

Om een diverse groep pastores te spreken heb ik in totaal twaalf mensen aangeschreven die als pastor verbonden zijn aan een parochie in Nederland. Dit zijn pastoraal werkers, diakens en priesters. Ik heb in eerste instantie rekening gehouden met een regionale spreiding. In de grote steden heb ik verschillende parochies aangeschreven, omdat de cultuur van de parochies binnen een stad soms sterk verschillen. Ik heb twee mensen aangeschreven die als missionaris naar Nederland zijn gekomen. Ik heb zowel mannen als vrouwen aangeschreven. Het concept van de uitnodigings-mail is bijgevoegd als bijlage A.

Van de twaalf pastores heb ik er uiteindelijk zeven gesproken. Eén heeft aangegeven liever niet over het onderwerp te spreken. Hij is nieuw in zijn parochie, en hij geeft aan dat hij er nog moet 'ingroeien'. Hij is erg voorzichtig en omdat het onderwerp gevoelig is, lijkt het hem niet verstandig om mee te doen aan het interview. De overigen hebben niet gereageerd op mijn e-mails. Uiteindelijk heb ik gesproken met pastores uit Friesland, Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht, Gelderland en Brabant, van wie er twee actief zijn in een dorpsparochie. Onder de geïnterviewden waren twee priesters, drie diakens en twee pastoraal werkers, van wie één vrouw.³⁶ In de scriptie verwijs ik naar al deze mensen als 'pastor', omdat ze pastorale functie hebben.

De zeven pastores zijn niet representatief voor heel Nederland. Het is onduidelijk waarom mensen niet gereageerd hebben op mijn e-mail, maar het is niet ondenkbaar dat zij ideeën hebben, waarvan zij denken dat ze niet stroken met wat momenteel als 'mainstream' wordt gezien. Het is ook mogelijk dat pastores er überhaupt niet over uit zijn hoe ze zich positioneren in het debat, en om die reden liever niet over het onderwerp spreken.

Ik heb van tevoren aangegeven dat ik de interviews indien gewenst kon anonimiseren. Eén van de mensen die ik gesproken heb, heeft duidelijk aangegeven anoniem te willen blijven. Van de anderen

³⁶ Mede doordat vrouwen in de kerk niet tot priester of diaken gewijd kunnen worden, zijn de meeste pastores in Nederland man.

hoefde het niet anoniem, maar het leek de meesten niet nuttig om met naam en toenaam genoemd te worden. Ik heb ervoor gekozen om alle namen te wijzigen.

De interviews zijn semigestructureerd. Dat wil zeggen dat ik in principe de geïnterviewde vrij laat spreken, en alleen vragen stel wanneer het gesprek te veel afdwaalt van wat ik onderzoek. Ik had een vragenlijst bij de hand om op terug te vallen. Door open te vragen naar 'de leer' probeer ik een beeld te vormen wat die leer voor hen inhoudt en welke elementen belangrijk zijn voor de praktijk. In follow-up vragen spits ik toe op bijvoorbeeld de Catechese van de Katholieke Kerk of de Bijbel. Door dit open karakter zijn de zeven interviews totaal verschillend. In sommige gesprekken gaat het veel over de leer zelf. Andere gesprekken gaan dieper in op persoonlijke verhalen. Het interviewschema is bijgevoegd als bijlage B.

Twee interviews zijn gehouden via MS Teams. De andere vijf op locatie bij de pastores, of bij de persoon thuis. De interviews duurden een uur tot een uur en drie kwartier. De interviews heb ik opgenomen en later teruggeluisterd. Tijdens het luisteren heb ik aantekeningen gemaakt over thema's die vaker terugkwamen, of passages die duidelijk van belang zijn voor de betreffende pastores. Deze passages heb ik vervolgens getranscribeerd en gebruikt als citaten in mijn thematische analyse in hoofdstuk 2 en hoofdstuk 3. De geluidsopnames worden bewaard volgens de privacyrichtlijnen van de Universiteit Utrecht.

Ik ben mij er van bewust dat ik niet volledig neutraal kan schrijven. Hoewel ik mijn best doe, kan ik niet garanderen dat mijn eigen visie en mening, niet doorklinkt in dit verslag. Bovendien moet er rekening gehouden worden met het feit dat ik schrijf over LHBT, maar ik als cis-man mogelijk blinde vlekken heb wanneer het gaat om Lesbiennes, Biseksuelen, Transgenders en andere niet-normatieve geaardheden en identiteiten, over wie dit onderzoek ook gaat.

Opbouw

In hoofdstuk 1 geef ik een kleine introductie in het katholieke geloof, en leg ik de opbouw van de katholieke leer uit. In dit hoofdstuk zal ik uitleggen wat de betekenis is van de Bijbel, de traditie en het leergezag voor LHBT en welke discussie erover is.

In hoofdstuk 2 besteed ik aandacht aan wat er gebeurt in de pastorale praktijk van de respondenten en wat ze zien en verwachten van collega's. In hoofdstuk 3 ga ik dieper in op hoe deze praktijk zich verhoudt tot de leer. Hierbij ligt in paragraaf 3.1 de focus op het pastorale handelen en in paragraaf 3.2 op religieuze inspiraties voor deze praktijk. In paragraaf 3.3 zoom ik in op de discussie over de leer, en welke uiteenlopende standpunten daarin genomen worden.

In de conclusie categoriseer ik de verschillende verhalen van de pastores en schets ik de grote lijnen van de verschillende manieren waarop er over LHBT gedacht wordt. Ik breng dit vervolgens in verband met de literatuur over dit onderwerp. Ik zal ook een aantal suggesties doen voor vervolgonderzoek.

Hoofdstuk 1: De katholieke leer

Om de gesprekken over de katholieke leer en LHBT in de katholieke kerk in context te kunnen plaatsen is enige introductie in de katholieke kerk noodzakelijk. Ik beperk me in dit hoofdstuk tot enkele grondbeginselen van de katholieke kerk die van belang zijn om de katholieke leer te begrijpen, en licht vervolgens deze leer toe omtrent LHBT.

Het christendom is één van de drie grote monotheïstische wereldreligies, samen met het jodendom en de islam. In het christendom neemt Jezus Christus een centrale positie in. Het kan gezien worden als een voortzetting van het jodendom. De joodse boeken uit de Thora zijn dan ook integraal opgenomen in de christelijke Bijbel als het Oude Testament. Het Nieuwe Testament bevat de verhalen over Jezus Christus in de evangeliën, en een aantal brieven van de apostelen. De islam kan weer gezien worden als een voortzetting van het christendom. In de Koran, het heilige boek van de Islam, zijn voor een groot deel verhalen uit het Oude en het Nieuwe Testament overgeleverd. De problematiek met LHBT'ers komt dan ook in deze drie religies voor een deel overeen, omdat ze onder andere teruggaan op het verhaal van Sodom en Gomorra, dat in al deze religies voorkomt.

Binnen het christendom zijn er verschillende denominaties waarvan de katholieke de grootste is. Met 'katholiek' wordt in het algemeen de rooms-katholieke kerk bedoeld, tegenover andere denominaties, zoals bijvoorbeeld het protestants christendom en het orthodox christendom. Het woord 'katholiek' betekent 'algemeen/universeel'. Belangrijk is dat de rooms-katholieke kerk een eenheid is die geleid wordt door bisschoppen, met aan het hoofd de bisschop van Rome, de paus. Orthodoxe christenen hebben hun eigen bisschoppen en patriarchen. Protestanten kennen geen hiërarchische structuur zoals de katholieke en orthodoxe kerk. Voor hen is de Bijbel alleen het belangrijkste.³⁷

In de katholieke kerk worden de bisschoppen gezien als de opvolgers van de apostelen. Zij hebben het verhaal van Jezus, het Goede Nieuws, opgeschreven in de evangeliën, en naar de mensen gebracht. De bisschoppen zetten dit werk voort, en brengen op hun manier het verhaal van Jezus naar de mensen. Zij maken dus deel uit van een levende traditie die teruggaat tot Jezus zelf. Het huidige college van bisschoppen, met Paus Franciscus aan het hoofd, vormt het leergezag.³⁸

We kunnen dus grofweg drie componenten onderscheiden die de katholieke leer bepalen: de bijbel, de traditie en het leergezag. Al deze drie componenten spelen een rol voor LHBT in de katholieke kerk. In de volgende paragrafen zal ik uitleggen wat respectievelijk de Bijbel, de traditie, en leergezag zeggen over LHBT, en welke discussie er mogelijk is. Ik geef geen uitputtend overzicht, maar ik probeer de belangrijkste elementen eruit te halen die nu invloed hebben op de discussie.

³⁷ Lawrence R. Cunningham, *An introduction to Catholicism* (New York: Cambridge University Press, 2009), 7.

³⁸ Cunningham, *An introduction to Catholicism*, 10.

1.1 De bijbel

Voor de katholieke leer is de Bijbel een belangrijk uitgangspunt. Uiteindelijk gaat ook de traditie vaak terug op deze Schrift. Bijbelteksten worden verklaard in 'exegese'. Door Bijbelstudie proberen theologen de Bijbelteksten zo uit te leggen dat deze als handvat kunnen dienen voor een gelovig leven. Hieronder bespreek ik de belangrijkste Bijbelteksten waarop de leer omtrent LHBT teruggaat, en welke discussie er is over deze teksten.

Genesis 19: Sodom en Gomorra

Het belangrijkste Bijbelverhaal in het debat over homoseksualiteit is Genesis 19: het verhaal van Sodom en Gomorra. De Catechismus van de Katholieke Kerk verwijst bij de artikelen over homoseksualiteit ook veel naar dit verhaal.³⁹ Dit is een oudtestamentisch verhaal en behoort dus ook tot het jodendom. Een versie van dit verhaal komt ook voor in de Koran, en is dus eveneens onderdeel van de islam.

Het verhaal gaat over de zondige steden Sodom en Gomorra. Engelen van God komen in de stad Sodom en worden hier ontvangen door Lot, de neef van Abraham. De mannen van de stad zijn uitgelopen en eisen van Lot dat hij de gasten naar buiten laat zodat zij 'omgang' met hen kunnen hebben. Lot weigert en geeft in plaats daarvan zijn twee dochters. Uiteindelijk worden Sodom en Gomorra vernietigd door God.

Dit verhaal wordt traditioneel gebruikt als argument dat homoseksualiteit zondig is. De steden gaan ten onder omdat ze zondig zijn. De zonde zou dan de seksuele omgang van mannen onder elkaar zijn. Deze uitleg zien we ook terug in idiomen als 'sodomiet' of 'mietje' voor homoseksueel.

De link tussen het verhaal van Sodom en Gomorra en homoseksualiteit als zonde is echter niet zo vanzelfsprekend. McNeill wijst erop dat het woord Hebreeuwse woord *yada* 'kennen' inderdaad een seksuele betekenis kan hebben, maar dat dat in deze passage niet noodzakelijk hoeft te zijn. Het zou ook gewoon 'leren kennen' kunnen betekenen.⁴⁰

Daarnaast wijst Ron Pirson erop dat in het hele verhaal niet genoemd wordt wat precies de zonde is, omwille waarvan God de steden Sodom en Gomorra verwoest. Evenals in het verhaal van Noach, blijft onduidelijk wat de zonden van de mensen zijn. Bovendien worden zowel Sodom als Gomorra vernietigd, terwijl de scene met Lot en de mannen zich alleen afspeelt in Sodom. Het is volgens Pirson dan ook te vergezocht om aan de hand van deze verzen homoseksualiteit als zonde te veroordelen.⁴¹

³⁹ RK Documenten, "Catechismus van de Katholieke Kerk, art. 2357," geraadpleegd op 22 juli, 2022. <https://rkdocumenten.nl/toondocument/1-catechismus-van-de-katholieke-kerk-nl/?idCode=4.10.26.4.2.21>.

⁴⁰ McNeill, *The Church and the Homosexual*, 43.

⁴¹ Ron Pirson, *Belichting van het Bijbelboek Genesis* ('s-Hertogenbosch: Katholieke Bijbelstichting, 2005), 144.

John F. Dwyer stelt, net als andere theologen, dat het in dit verhaal niet zozeer gaat om seks met mannen, maar om verkrachting. De mannen willen 'omgang' met de gast, en het is duidelijk dat ze daarvoor geen toestemming nodig denken te hebben. Om de gast te beschermen geeft Lot zijn dochters. Omdat het hier om een gewelddadige situatie gaat, is het volgens Dwyer onmogelijk dit gelijk te stellen met homoseksualiteit in het algemeen.⁴²

Genesis 1-3: scheppingsverhaal

Het scheppingsverhaal in Genesis 1-3 is problematisch voor transgenders. "God schiep de mens als man en vrouw" lijkt meteen een grote binaire tegenstelling te zijn, wat ook sterk bijdraagt aan de heteronormativiteit die heerst in de katholieke leer.

Genderqueerinterpretaties, zoals die van Teresa J. Hornsby, wijzen erop dat in dit scheppingsverhaal Adam naar Eva kijkt, en zich juist verbaast over hun gelijkenissen. Er wordt nadruk gelegd op hoe ze op elkaar lijken, in plaats van hoe ze van elkaar verschillen. Hierdoor is de binaire indeling man-vrouw overbodig geworden. Het is niet van belang hoe mensen verschillen, maar hoe mensen op elkaar lijken. Dit heeft grote implicaties voor transgenders. Transgenders zijn immers ook mensen, met veel gelijkenissen met mannen én vrouwen.⁴³

1 Romeinen 1

In het Nieuwe Testament zijn met name de brieven van Paulus problematisch voor LHBT. Paulus schrijft in zijn eerste brief aan de Romeinen zijn visie op het christendom en het leven van Jezus. Hij voegt er een aantal leerstellingen aan toe, over hoe een gelovig persoon moet leven. Er is bij Paulus geen sprake van een verhaal, zoals dat bij Sodom en Gomorra wel het geval is.

Daarom heeft God hen prijsgegeven aan ontterende hartstochten, Hun vrouwen hebben de natuurlijke omgang verruild voor de tegennatuurlijke. Eveneens hebben de mannen de natuurlijke gemeenschap met vrouwen opgegeven, en zijn ze in lust voor elkaar ontbrand: mannen plegen ontucht met mannen. Zo ontvangen zij aan den lijve het verdiende loon voor hun afdwaling. (1 Rom. 1:26-27)

Dwyer beargumenteert dat deze tekst in de context van die tijd, niet gaat over homoseksualiteit, maar over macht. Homoseksuele handelingen waren heel gewoon in de Romeinse maatschappij. Door de patriarchale structuur in het Romeinse Rijk konden mensen met macht, seks hebben met hun slaven. Deze machtsverhoudingen en het seksuele verkeer daarbij zou onderdeel zijn van bepaalde sektes en afgoderij. Paulus zou met zijn brief dus vooral de samenleving beschrijven aan wie hij schrijft, maar niet homoseksualiteit als zodanig afkeuren.⁴⁴ Ook Townsley stelt dat het onwaarschijnlijk is dat Paulus

⁴² Dwyer, *Those seven references*, 19.

⁴³ Brown, *A handbook to Old Testament exegesis*, 273-275.

⁴⁴ Dwyer, *Those seven references*, 69.

het heeft over 'de categorie van homoseksualiteit', maar dat het gaat om het beschrijven van de mensen van bepaalde sekstes die hij wil bekeren.⁴⁵

1 Samuel 18-21: David en Jonathan

Volgens Tom Horner kan het verhaal van Jonathan en David juist vóór homoseksualiteit pleiten. In dit verhaal hebben David en Jonathan een innige vriendschap. Jonathan zegt dat hij van David houdt, als van hemzelf. Ze sluiten een verbond voor de Heer. Deze bijzondere vriendschap kan geïnterpreteerd worden als een homoseksuele relatie.⁴⁶

Er zijn nog meer Bijbelteksten die relevant zijn voor de discussie omtrent LHBT. John F. Dwyer geeft in totaal zeven referenties die problematisch zijn voor homoseksualiteit. In het Oude Testament zijn dat Genesis 19, Rechters 19, Leviticus 18 en 20. In het Nieuwe Testament 1 Romeinen, 1 Korintiërs en 1 Timotheüs.⁴⁷ Andere verhalen die juist voor homoseksualiteit kunnen pleiten zijn bijvoorbeeld Naomi en Ruth in het boek Ruth en het verhaal van Rachab in het boek Rechters.⁴⁸

1.2 De traditie en het leergezag

Naast de Bijbel is de traditie van groot belang in de katholieke leer. De katholieke kerk heeft een 'levende' traditie. Men gelooft dat de bisschoppen de directe opvolgers van de apostelen zijn. Zij verspreiden de leer van de kerk, en alles wat door het college van bisschoppen wordt toegevoegd aan de leer, wordt onderdeel van de traditie. Het bisschoppencollege, met de paus aan het hoofd, vormt het leergezag en dit kan gezien worden als verbinding tussen de traditie en de Bijbel. Zij kan namelijk nieuwe uitspraken doen voor de leer, op basis van de Bijbel en de eerdere tradities. Men erkent dat bisschoppen onvolmaakte mensen zijn, maar men gelooft dat de Heilige Geest de bisschoppen en de traditie in de juiste richting stuurt.⁴⁹

In de hiërarchische structuur van de katholieke kerk maken ook priesters en diakens deel uit van het leergezag, maar deze hebben minder status dan het bijvoorbeeld een bisschop of de paus. Bovendien is niet elke uitspraak van een priester of bisschop even zwaarwegend als leergezag. Iets behoort pas tot de traditie als het in overeenstemming is met het hele college van bisschoppen. Paus Franciscus heeft bijvoorbeeld verschillende uitspraken gedaan over LHBT'ers die veel mensen hoop hebben gegeven voor het verbeteren van hun positie. Zo heeft hij gezegd dat hij niet kan oordelen

⁴⁵ Jeramy Townsley, "Paul, the Goddess Religions, and Queer Sects: Romans 1:23-28," *Journal of Biblical Literature* 130, no. 4 (winter 2011): 728.

⁴⁶ Horner, *Jonathan loved David*.

⁴⁷ Dwyer, *Those seven references*, 11.

⁴⁸ Teresa J. Hornsby en Ken Stone, *Bible Trouble: Queer Reading at the Boundaries of Biblical Scholarship* (Atlanta: Society of Biblical Literature, 2011): 9-74.

⁴⁹ Cunningham, *An introduction to Catholicism*, 12.

over homoseksuelen.⁵⁰ Zo'n uitspraak is wel belangrijk en geniet zeker enige status, maar het behoort niet tot de traditie van de katholieke kerk.

De katholieke leer, zoals die voortkomt uit de traditie, is in 1992 samengevat in de *Catechismus van de Katholieke Kerk* (CKK). Dit project kwam tot stand kwam onder redactie van Joseph Ratzinger, toen prefect van de Congregatie van de Geloofsleer en de latere paus Benedictus XVI. Bisschoppen over de hele wereld hebben hieraan bijgedragen. Dit werk is gestoeld op eerdere kerkelijke documenten en de leer van gezaghebbende theologen, zoals de natuurwet van Thomas van Aquino. In 2005 verscheen *Het compendium bij de Catechismus van de Katholieke Kerk*. Deze bevat dezelfde inhoud, maar dan in vraag-antwoord stijl. In 2011 verscheen *YouCat*: een beknopte versie die speciaal gericht is op jongeren. De inhoud van deze verschillende versies, is verder (min of meer) gelijk. Doordat deze CKK samengesteld is in samenspraak met alle bisschoppen, kan dit werk gezien worden als onderdeel van de traditie, en heeft dus grote status.

[Catechismus van de Katholieke Kerk](#)

In de CKK wordt expliciet gesproken over homoseksualiteit:

“Onder homoseksualiteit verstaat men de betrekkingen tussen mannen of tussen vrouwen die zich seksueel exclusief of overwegend aangetrokken voelen tot personen van hetzelfde geslacht. Homoseksualiteit kent, door de eeuwen heen en binnen de veelheid van culturen, verschillende verschijningsvormen. De psychische oorsprong is moeilijk op te helderen. Steunend op de Heilige Schrift, die deze betrekkingen voorstelt als een ernstige ontaarding, heeft de Overlevering steeds verklaard dat "homoseksuele daden intrinsiek ongeordend zijn". Ze zijn in strijd met de natuurwet. Homoseksuele handelingen sluiten de seksualiteit af voor de gave van het leven. Ze komen niet voort uit een ware affectieve en seksuele complementariteit. Daarom kunnen ze in geen geval goedgekeurd worden.” (CKK: 2357)

Deze passage wijst homoseksuele handelingen expliciet af en beroept zich hierbij op Heilige Schrift en de traditie. In dit geval op Genesis 19, en de leer van de natuurwet van Thomas van Aquino.

In de vervolgalinea worden homoseksuelen wel tegenmoet gekomen: er wordt expliciet vermeld dat onrechtmatige discriminatie vermeden moet worden.

⁵⁰ “Milde uitspraken paus stap in goede richting,” *COC Nederland*, 29 juli 2013, <https://www.coc.nl/geloof-cultuur/milde-uitspraken-paus-stap-in-goede-richting>.

Bij een niet gering aantal mannen en vrouwen is de homoseksuele neiging diepgeworteld. Deze objectief ongeordende neiging betekent voor de meesten van hen een beproeving. Men moet deze mensen met respect, begrip en fijngevoeligheid behandelen. Men moet iedere vorm van onrechtmatige discriminatie vermijden. Ook deze mensen zijn geroepen om in hun leven de wil van God te volbrengen en - als zij christen zijn - de problemen die zij als gevolg van hun instelling ondervinden, te verenigen met het kruisoffer van de Heer. (CKK: 2358)

Deze toevoeging aan de leer is mogelijk een verdienste van de Gay Liberation beweging uit de jaren '70. Homoseksualiteit wordt door de kerk nog niet gezien als een 'geaardheid' of deel van iemand identiteit, maar er is wel erkenning voor dat twee mensen van hetzelfde geslacht zich seksueel tot elkaar aangetrokken kunnen voelen, en dat dat 'stevig geworteld' is. Erkenning van homoseksuele liefde is er nog niet maar discriminatie op grond van iemands homoseksuele gevoelens wordt expliciet afgewezen, en dat is een stap voorwaarts.

De oplossing die de leer aandraagt voor homoseksuelen is om een celibatair leven te leiden. Dit hangt overigens samen met de katholieke visie op seksualiteit in het algemeen. Volgens de katholieke leer is seks voor het huwelijk niet toegestaan. En omdat homo's niet kunnen trouwen, betekent dat per definitie dat zij celibatair moeten leven.

Homoseksuele mensen zijn tot kuisheid geroepen. Door de deugd van zelfbeheersing, die hen tot innerlijke vrijheid opvoedt, eventueel met steun van een belangeloze, vriendschappelijke begeleiding, door het gebed en de genade van de Sacramenten, kunnen en moeten zij geleidelijk en standvastig, voortgang boeken op de weg van de christelijke volmaaktheid. (CKK: 2359)

Nog een extra nadruk op de zondigheid van homoseksuele handelingen vinden we in CKK 2396 en in het *Compendium van de Catechismus van de Katholieke Kerk*:

Onder de zware zonden tegen de kuisheid moet men noemen: masturbatie, ontucht, pornografie en homoseksuele handelingen. (CKK: 2396)

Wat zijn de voornaamste zonden tegen de kuisheid?

Ernstig in strijd met de kuisheid zijn, ieder naar de aard van zijn object, deze zonden: echtbreuk, masturbatie, ontucht, pornografie, prostitutie, verkrachting en homoseksuele handelingen. Deze zonden zijn uitdrukking van de ondeugd van de onkuisheid. Worden deze zonden jegens minderjarigen begaan, dan zijn ze een des te ernstiger aanslag op hun lichamelijke en morele integriteit. (Compendium van de CKK: 492)

Bovenstaande citaten hebben vooral betrekking op homoseksualiteit. Maar de CKK is ook expliciet over transgenders. Uit 2333 blijkt er geen ruimte voor een gender-identiteit die niet man of vrouw is. Iedereen moet zijn geslachtelijke identiteit erkennen als zijn gender, en dat is man of vrouw. Daarnaast wordt de heteronorm benadrukt wanneer er gesproken wordt over complementariteit.

Iedereen, man en vrouw, heeft als opgave zijn geslachtelijke identiteit te erkennen en te aanvaarden. Het fysiek, moreel en geestelijk verschil tussen man en vrouw en de complementariteit zijn afgestemd op de waarden van het huwelijk en op de ontplooiing van het gezinsleven. Het harmonieuze leven van het echtpaar en van de samenleving hangt gedeeltelijk af van de wijze waarop tussen de geslachten de wederzijdse aanvulling, de behoefte en de steun aan elkaar beleefd worden. (CKK: 2333)

Kerkelijk wetboek

Naast de CKK bestaat er de *Codex van het kerkelijk recht*. De laatste versie hiervan is uit 1983. Ook deze komt vanuit het leergezag en is gebouwd op de traditie en de Bijbel. Dit bevat niet zozeer leef- en geloofsregels, maar wetten binnen de kerk. Hierin staan bijvoorbeeld de voorwaarden voor een huwelijk, en regels wanneer de communie geweigerd mag worden. Wanneer er geen scheiding is tussen kerk en staat, kun je je niet onttrekken aan dit wetboek. In Nederland is die scheiding er wel, en kun je dus bijvoorbeeld afzonderlijk voor de wet en de kerk trouwen.

Voor de kerk is het van belang dat een huwelijk 'vruchtbaar' moet zijn. Mensen van hetzelfde geslacht kunnen niet trouwen, omdat hun huwelijk niet tot nieuwe kinderen leidt. Dit geldt ook voor heterostellen waarbij een van de partners impotent is. Ook hun huwelijk kan niet tot kinderen leiden en is dus onmogelijk. Een willekeurige pastoor kan dus niet zomaar een homohuwelijk sluiten, omdat het niet voldoet aan de voorwaarden. Zo'n huwelijk heeft dan feitelijk nooit bestaan.

Volgens dit wetboek is het mogelijk om de communie te weigeren aan homoseksuelen.

Tot de heilige Communie mogen niet toegelaten worden geëxcommuniceerden en degenen die door een interdict getroffen zijn, na het opleggen of verklaren van hun straf, alsook anderen die halsstarrig volharden in een zware zonde die bekend is. (art. 915)

Omdat homoseksualiteit als een zware zonde wordt gezien, en mensen met een homoseksuele relatie 'volharden' in deze zonde, mag op grond van dit artikel de communie geweigerd worden. Dit is gebeurd in Nederland toen in 2010 in Reusel Prins Carnaval de communie geweigerd werd in de carnavalsmis. Dit heeft veel media-aandacht heeft gekregen.⁵¹

McNeill wijst erop dat niet alleen procreatie een voorwaarde hoeft te zijn van seksualiteit. Volgens hem heeft God seks gemaakt als middel tegen eenzaamheid. Seks hoeft niet per se tot kinderen te leiden, en dat hoeft dus niet als voorwaarde voor het huwelijk te worden gezien.⁵²

Overige kerkelijke documenten

Het leergezag van de katholieke kerk huist in Rome, in het Vaticaan. Bisschoppen kunnen een vraag over de leer indienen bij het Vaticaan, waar de Congregatie van de Geloofsleer zich vervolgens over

⁵¹ Maurice Blessing en James Kennedy, "Stelling 'De rooms-katholieke kerk heeft het recht om homoseksuelen de communie te weigeren'," *Historisch Nieuwsblad* nr. 3 (april 2010): 29.

⁵² McNeill, *The Church and the Homosexual*, 61.

buigt. Een document met een antwoord op zo'n vraag, soms ondertekend door de paus, kan beschouwd worden als onderdeel van de leer.

Begin 2021 heeft de Congregatie van de Geloofsleer geantwoord op de vraag of verbintenissen van personen van hetzelfde geslacht ingezegend kunnen worden. Het antwoord was dat dat niet mogelijk is. In geen geval kan homoseksualiteit goedgekeurd worden door de kerk, en een homoseksuele relatie kan dus ook niet ingezegend worden.⁵³

In 2005 is er vanuit het Vaticaan een belangrijk document verschenen omtrent homoseksualiteit, dit keer van de Congregatie voor de Katholieke Vorming (Seminaries en de Studie-instituten). Dit gaat niet zozeer over de leer zelf, maar over de toelating van homoseksuelen tot het seminarie, de priesteropleiding. In dit document wordt gesteld dat homoseksuelen niet toegelaten mogen worden tot het seminarie.⁵⁴

1.3 Conclusie

De katholieke leer is niet bepaald LHBT-vriendelijk. Waar er in de Bijbel nog ruimte is voor alternatieve interpretaties, is de traditie expliciet afwijzend. De mogelijke liefde tussen mensen van hetzelfde geslacht wordt ontkend. Hoewel de Bijbelteksten waar de leer op gebaseerd is vooral over mannen gaan, wordt de leer doorgetrokken naar vrouwen. Ook voor hen zijn homoseksuele handelingen een zware zonde. Over transgenders wordt minder expliciet gesproken, maar ruimte voor genderdiversiteit buiten de binaire tegenstelling man-vrouw lijkt er niet te zijn.

⁵³ Congregatie voor de Geloofsleer, Luis F. Kard. Ladaria, S.J., "Responsum ad dubium".

⁵⁴ Congregatie Katholieke Vorming, Zenon Grocholewski, "Instructie over criteria ter onderscheiding van roepingen met betrekking tot personen met homoseksuele neigingen aangaande hun toelating tot het seminarie en de Heilige Wijdingen," RK Documenten, geraadpleegd op 21 juli 2022, <https://rkdocumenten.nl/toondocument/723-instructie-over-criteria-ter-onderscheiding-van-roepingen-nl/?idCode=1.1>.

Hoofdstuk 2: LHBT in de pastorale praktijk

In dit hoofdstuk geef ik een beeld van wat de geïnterviewde pastores zelf meemaken in de kerk met betrekking tot LHBT. Hierbij besteed ik aandacht aan hun ervaringen in hun eigen parochie. Vervolgens wijd ik een alinea aan de ervaringen binnen de kerk als instituut. Hoe ervaren zij de sfeer onder collega's, en wat betekent de hiërarchische structuur voor de omgang met LHBT?

2.1 Onder parochianen

In sommige parochies, zoals bij Jules en Mathis, kan men eigenlijk niet om de aanwezigheid van LHBT'ers heen. Dit zijn vooral homoseksuele mannen en vrouwen. Onder de regelmatige kerkgangers zijn verschillende homostellen die als stel in de kerk zitten. Er zijn ook LHBT'ers onder de vrijwilligers en de acolieten. Mensen ervaren hier geen problemen mee. Ze zijn er gewoon en ze doen mee. De manier waarop erover gesproken wordt, laat ook zien dat men LHBT ziet als deel van iemands identiteit en niet alleen iemands gedrag. Volgens Mathis is homoseksualiteit "heel zichtbaar" en zijn er geen spanningen over dit onderwerp zijn binnen de parochie. (Mathis, 7.20)⁵⁵ Bij Jules zitten er "heel veel [...] stellen van gelijk geslacht" in de kerk die zich "heel welkom voelen." (Jules, 27.00)

Louis zegt ook veel LHBT'ers te kennen in de kerk en dat het geen probleem is. Hij kent wel verhalen van mensen die het zwarte schaap werden van de familie nadat ze uit de kast zijn gekomen, "maar dat is de vorige generatie. Nu is dat niet meer." (Louis, 23.20)

Ruben staat heel positief tegenover LHBT'ers en maakt zich hard voor hen in de kerk. Hij vertelt dat hij wel eens vragen krijgt hoe hij zo'n standpunt tegenover LHBT kan innemen, dat niet in lijn is met de leer.

"Nou dan luister ik naar ze, en dan worden ze gehoord, zegmaar. En ik leg dat van mij ertegenaan, en dan doen ze er iets mee of niet." (Ruben deel 1, 21.20)

Als voorbeeld noemt hij dat hij het huwelijk van stellen van mannen en vrouwen heeft ingezegend. Ook vertelt hij een verhaal van een Poolse familie van wie de zoon homoseksueel bleek te zijn. De familie wilde zijn vriend weren. Ruben heeft zijn best gedaan om het voor die jongens op te nemen, en het gezin bij elkaar te houden.

"[...] het kan natuurlijk pijnlijk zijn als Poolse ouders horen dat hun zoon op mannen valt. En dan komen die ouders weer naar mij, wat ze daarmee moeten. [...] Of ze die toe moeten laten in huis, of dat het beter is om die jongen dan te weren, omdat ze misschien denken dat dat dan beter is. [...] En dan praat ik in alle rust met die ouders, [...] die moeder wilde dat ook eigenlijk niet maar wist ook niet wat ze ermee aan moest. En ze zijn volgens mij nog bij elkaar, ik weet het wel zeker. En ze dragen ze nu op handen. Maar dat vraagt dan wel iets." (Ruben deel 2, 21.00)

⁵⁵ Na een quote staat tussen haakjes aangegeven wie dit zegt en op welk moment in het interview. Het interview met Ruben bestaat uit twee delen. Dit staat per quote aangegeven.

Hij hoopt dat collega's in zo'n geval het ook op zouden nemen voor die jongens, zonder de ouders te laten vallen. Deze handelen immers ook uit liefde voor die jongen.

“En dan hoop ik ook maar dat mijn collega's in zo'n geval hetzelfde zeggen. En het opnemen voor die twee jongens, terwijl ze die ouders niet laten vallen. Die ouders handelen ook nog uit liefde, hè? Want eigenlijk, ze zijn overtuigd van hun gelijk, en zijn groot gebracht met het idee dat dit zwaar zondig is en niet kan, en zij willen het beste voor hun zoon en hoe kunnen we dan helpen. Want eigenlijk willen ze ook dat die zoon uiteindelijk de hemel binnenkomt, daar ging het om. En daar twijfelen ze aan, omdat hij met een jongen thuiskomt. Dus eigenlijk wat die ouders doen, hoe raar ook, die ouders reageren eigenlijk uit liefde naar die jongen toe, van ‘we willen alleen maar het beste voor de jongen, dus misschien moeten we nu die vriend vragen om maar niet te komen.’ Daar kun je heel kort door de bocht op reageren, maar je kunt ook naar die ouders luisteren, en er voor een stukje in meegaan, maar ze uiteindelijk niet gelijk geven. Omdat ik denk dat ze ook geen gelijk hebben.” (Ruben deel 2, 23.40)

Ook bij een transgender heeft Ruben geholpen met de acceptatie van de ouders. Zo beschrijft hij hoe iemand bij hem in de parochie in transitie is gegaan, en dat haar ouders daar veel moeite mee hadden. Hij benadrukt dat het in de geloofsgemeenschap geen probleem is geweest dat zij haar functies in de kerk bleef doen.

“Ik weet in mijn vorige parochie, [...] daar hadden wij een Piet. [...] En van Piet was bekend dat hij wel vaak in vrouwenkleden rondwandelde. En Piet was boer, heel apart, dat combineerde haast niet, maar die zat dan in z'n overall op de trekker, maar die ging dan ook wel eens een weekend naar Amsterdam, naar bepaalde feesten. Hoorde ik. Maar goed, Piet deed allerlei functies in de kerk. En op een gegeven moment, hoorde ik, of ik bij z'n moeder wilde komen. Z'n moeder was radeloos. Z'n ouders leven niet meer. Twee huilende mensen, want Piet ging naar het ziekenhuis, en zou worden ‘verbouwd’, zei die vrouw. [...]. Nou zij waren buitengewoon verdrietig, wisten niet hoe ze daarmee om moesten gaan, en dit was niet wat God wilde enzovoort, enzovoort. Dus ik heb naar hun geluisterd, geluisterd, gepraat en hun gerust proberen te stellen, dat ze er wat vrede mee kregen. Kregen ze niet, maar goed. Dan zei ik: ‘ga vannacht maar lekker slapen, kom ik morgen wel weer terug. Gaan we het er weer verder over hebben’. Ben ik weer geweest... Hij is geopereerd in Amsterdam en die andere zus van hem, van haar toen, die zei: ‘mama, papa, - papa kon niet erheen, die kon niet reizen meer - mama ga je mee naar het ziekenhuis?’ ‘Nee, ik ga niet!’[red.] Ik met haar praten: ‘waarom gaat u niet?’ Nou, praten, praten, praten, en is ze er een dag later wel heengegaan. Toen heeft ze... Toen heb ik haar gezegd: ‘als u het echt accepteert, waarom neemt u dan niet een heel mooie jurk voor haar mee, of zoiets, waarvan u weet dat ze...’ Dat heeft ze toen gedaan. Dus in drie, vier dagen tijd, heeft die vrouw een hele, vreselijke omslag. Ze was er tot haar dood niet heel blij mee, maar ze accepteerde het wel. En Piet was daarna Petra. En ze had het de eerste maanden nog over ‘ja, onze Petra, die vroeger Piet was...’[red.] en later werd het gewoon Petra. Toen was de toevoeging er niet meer. En hij, zij toen, dat was voor mij ook nog wel moeilijk, nu nog merk ik, zij heeft gewoon, toen ze terugkwam en

nog heel veel operaties nog moest ondergaan, want dat traject dat is ook nog wat hoor, God wat een toestand, maar ze is altijd functioneel gebleven. En er is nooit in de geloofsgemeenschap iemand geweest die er twijfels over had. Ik denk dat ik een groot probleem had gehad, als ik had gezegd: 'ik denk dat Petra toch even een tijdje op non-actief gesteld moet worden.' En terecht. [...] Ik hoop ook, dat ik vanuit de geloofsgemeenschap heel veel kritiek over mij heen gehad had, als ik als pastor had gezegd: nu Piet Petra geworden is, moeten we haar toch maar even afserveren. Indirect of direct." (Ruben deel 2, 41.57)

Tom heeft ook een ervaring met een transvrouw in de parochie. Het blijkt wel een gevoelig onderwerp, waar weinig over gesproken wordt.

"Toen ik in de parochie kwam, dat is dus 13 jaar geleden. Toen zei de pastoor: 'Tom, dat je het weet: Een van jouw voorgangers, die was hier diaken. Die is nu diacones geworden. Ja, lang verhaal, maar iedereen weet ervan, maar goed, het is een dorp, dus daar wordt niet echt over gesproken. Maar iedereen weet ervan en ze zit ook iedere zondag in de kerk. Hij, zij nu, is getrouwd en zijn dat ook nog steeds.'" (Tom, 1.25)

Mensen hadden er moeite mee, en diegene voelde zich niet meer welkom bij de koffie. Het is wel mogelijk geweest om de lucht klaren, en na een gesprek met Tom, en met de groep vaste koffiedrinkers gaat het nu heel goed. (Tom, 2.30)

Tom gaat er op een heel pragmatische manier mee om. Toen dit stel vroeg of hij hun vijfentwintigjarig huwelijksjubileum wilde inzegenen zegt hij: "Ik ga nu iets heel lulligs zeggen, maar volgens de kerk zijn jullie nog steeds man en vrouw, dus er is geen vlekje aan de lucht." (Tom, 7.30) Hij beseft wel dat dit niet ideaal is, maar het is een pragmatische oplossing.

Bij andere parochies zijn LHBT'ers wel aanwezig, maar minder zichtbaar. Zo heeft Karel verschillende LHBT'ers in de parochie begeleid. Volgens hem kozen veel van hen bewust voor een celibatair leven. Karel zegt dat er niet gediscrimineerd wordt aan de deur. Iedereen is welkom, maar uit zijn formulering blijkt dat de groep van LHBT niet erg zichtbaar is.

"Er is niet van te voren een poortje, waarin we scannen dat iemand wel of niet gedoopt is, er wordt verder helemaal niet gecontroleerd op geaardheid, of mensen wel of niet gescheiden zijn, afijn, dus er wordt ook niet gecontroleerd of iemand wel of niet katholiek is. Dus in principe is ook elke viering open voor iedereen." (Karel, 2.35).

Ook bij Lieke in de parochie is het niet erg zichtbaar, en hoewel LHBT voor haar geen enkel probleem is, wordt er volgens haar weinig over gesproken.

"Nou, of het taboe is weet ik niet. [...] Ik zie het echt niet hoor [dat iemand homoseksueel is]. [...] Nee, ik heb er absoluut geen neus voor. Dus dan spreek je er denk ik ook minder snel over." (Lieke, 13:41)

Wel is duidelijk dat bij Lieke in de parochie het onderwerp gevoelig is en dat er verschillende opvattingen bestaan. Onder de vorige pastoor zijn er volgens haar regelmatig activiteiten ondernomen om het onderwerp bespreekbaar te maken. Deze pastoor heeft het thema vaak benoemd in zijn overweging, waar altijd uiteenlopend op gereageerd werd.

“Maar daar kreeg hij ook áltijd commentaar op. Altijd, ja. Ook van de hoek van de mensen die daar dan niet voor waren. Van ‘dat kan u niet zeggen, want de kerkelijke leer is zo en zo.’ Maar er zijn ook áltijd mensen geweest die zeiden: ‘wat fantastisch dat u dit zegt, want dit moet gewoon ook genoemd worden!’” (Lieke, 16:05)

Lieke zegt dat het áltijd zoeken is naar een bepaald evenwicht om de geloofsgemeenschap bij elkaar te houden, en dat het daarom niet zoveel besproken wordt.

“We moeten ook áltijd rekening houden dat we in een geloofsgemeenschap acteren waar ook mensen heel streng in de leer zijn. En die wil je ook niet voor hun hoofd stoten in die zin. Dus het is áltijd zoeken naar een evenwicht. Hoe hou je alle schaapjes bij elkaar? Ik word tenslotte pastor genoemd. En dat is wel een evenwicht wat je zoekt en ik denk dat het daarom ook niet heel erg uitgemeten wordt.” (Lieke, 15.44)

2.2 Onder pastores

Intern wordt er wel over LHBT gesproken, in ieder geval onder priesters. Ruben beschrijft hoe dat ging op de priesteropleiding, 25 jaar geleden.

“Binnen de opleiding was daar [...] alle ruimte voor. Wij wisten ook wel van de meesten waar we stonden, weten we [nu] ook wel van elkaar, of op z'n minst vermoeden we het. Maar er wordt dus intern wel over gesproken. Op een hele aangename, prettige manier. Zonder dat mensen wat van elkaar willen of moeten. Dus dat is wel prettig. Dus wij kunnen het daar wel over hebben.” (Ruben deel 2, 13.25)

Niet met iedereen praat hij hierover, en de hiërarchische structuur binnen de kerk, helpt daar niet bij.

“Want je weet: dat heeft niet zoveel zin. Want zij staan voor de leer, en wijken daar niet van af. Ongeacht of ze het ermee eens zijn. En of dat is omdat ze menen diep in hun hart dat dat de juiste weg is, of omdat ze bang zijn van een hogere in de hiërarchische lijn een reprimande te krijgen, dat weet ik niet.” (Ruben deel 2, 2.40)

Lieke geeft ook aan dat ze soms last heeft van de hiërarchie in de kerk. Dit weegt voor haar zwaarder, omdat ze als pastoraal werker niet gewijd is, en dus ontslagen kan worden. Dit heeft invloed gehad op hoe ze met LHBT in haar eigen omgeving omgegaan is.

“Het maakt wel uit [...] dat ik in een kerk actief ben, die de regels de ene keer wat strenger hanteert dan de andere keer. Ik ben begonnen onder bisschop Eijk. En mijn collega destijds, die nam het heel erg op voor mensen met een homoseksuele geaardheid en die is daar toen op het matje voor geroepen. En van bisschop Eijk was ook bekend dat hij je op non-actief kon gaan zetten. En mijn buurmeisje had ook een lesbische relatie, die ging trouwen met haar partner, en die had mij gevraagd of ik bij de inzegening van het huwelijk wilde zijn. En omwille van mijn collega, heb ik daar toen nee op gezegd. Maar ik vond dat wel heel lastig, ja, dat deed iets in de relatie met mijn buurmeisje, en [...] ja haar partner was dan katholiek, zij was protestant, het deed ook iets met haar partner. Maar dat was ook heel lastig bespreekbaar te maken. Ik kon dat ook niet uitleggen, omdat het ook weer, nouja, met mijn collega te maken had, en met de bisschop. Dus ik heb gewoon gezegd: ‘ja, momenteel is dat eigenlijk niet mogelijk.’ En dan ben ik niet zelfstandig, dan ben ik toch weer de geschoolde leek, en mijn priestercollega wordt erop aangesproken. Dat is dan de hiërarchie in de kerk. Als ik dat op mijn eigen gelegenheid had kunnen doen, dan had ik daar nog een keus in kunnen maken. Maar als ik nu de keuze ging maken, dan zou mijn collega sneuvelen. Ja dat is dus ook hoe de hiërarchie in de kerk ook werkt. Dus dat is een lastige. Dus dat heb ik een keer meegemaakt.” (Lieke, 7.50)

Ook de andere pastores geven aan dat er collega's zijn die er anders over denken dan zij en dat gesprekken soms moeilijk zijn. Daarbij merkt Mathis op dat *“de mensen die allemaal op de regeltjes zitten, [...] in de minderheid [zijn].”* (Mathis, 52.00) Hij merkt op dat de hiërarchie in de kerk een rol speelt in het effect hiervan. *“Maar het zijn wel de mensen die anderen op de vingers willen tikken. [...] Mensen die hun beklag gaan doen bij de bisschoppen. En die moet dan voor scheidsrechter gaan spelen”.* (Mathis, 52.00)

Over het algemeen zie ik onder deze zeven geïnterviewden een tolerante, accepterende houding, of dat mensen zich zelfs hard maken voor inclusie binnen hun parochie. Voor homoseksuelen en lesbiennes zeker. Transgenders zijn minder bekend en minder zichtbaar, maar zij zijn zeker aanwezig. De omgang met transgenders lijkt moeilijker, maar ik zie geen verschil in de wil van acceptatie of inclusie tussen transgenders en lesbiennes en homoseksuelen. Zoals uit de volgende paragrafen blijkt, zijn er verschillende redenen voor deze acceptatie of tolerantie, maar er is niemand die zegt LHBT'ers te willen weren uit de kerk.

Hoofdstuk 3: Leer en praktijk

Mensen hebben verschillende redenen om pastoraal te handelen naar LHBT. Soms hebben ervaringen met mensen hierbij een rol gespeeld. Door mensen te leren kennen, hebben deze pastores geleerd anderen niet te veroordelen, en dus LHBT'ers ook niet. Ook kunnen dingen uit het geloof, uit de Bijbel een inspiratie of reden zijn om pastoraal om te gaan met LHBT. In de volgende twee paragrafen ga ik hier dieper op in.

3.1 Ervaringen met mensen

Positieve ervaringen met LHBT, zoals beschreven in hoofdstuk 2, hebben invloed op de houding van pastores naar LHBT. Daarnaast hebben veel pastores ervaringen gehad waardoor ze in het algemeen minder streng in de leer zijn geworden.

Het gaat Ruben vooral om de zin: wie wij zijn om te veroordelen. Hierbij haalt hij paus Franciscus aan die over LHBT heeft gezegd: "wie ben ik om het te veroordelen?" (Ruben, 19.00). Als voorbeeld beschrijft hij wat hij heeft meegemaakt in zijn stagetijd als priesterstudent bij een aalmoezenier, waarbij hij geleerd heeft misdadigers niet te veroordelen, maar ook als mensen van hen te houden.

"Ik kwam [...] te wonen bij een aalmoezenier, in [een] kliniek. Daar zaten niet de meest brave jongetjes, alleen jongetjes, alleen mannen zaten daar, maar die hadden één, twee, drie moorden op hun geweten, beetje die categorie. Maar die heeft mij ook wel geleerd, gewoon van dat soort mensen te houden. Hij hield zelf ook heel veel van hen. En die mensen waren geen lieverdjes, die hadden wel wat op hun kerfstok, kwamen soms na twintig jaar vrij, dan kwamen ze bij hem in huis, soms een week, soms een dag, soms maanden, om weer een beetje aan het leven te wennen, en hij sprak altijd met zoveel liefde en betrokkenheid over die mensen, dat ik dacht: zo moet je naar de mens kijken. En dan gaat het ook nog eens over mensen die wél wat op hun kerfstok hebben. [...] Dus die heeft mij geleerd ook van misdadigers te houden en ze als mens te zien. Dat heb ik wel heel hard nodig gehad." (Ruben deel 1, 19.00)

Let erop dat Ruben hier zegt dat deze mensen "wél iets op hun kerfstok hebben". In tegenstelling tot LHBT'ers, die volgens hem niets verkeerd hebben gedaan.

Een andere gebeurtenis die veel invloed gehad heeft op Ruben was tijdens zijn stage in de rosse buurt in Amsterdam, nog voor zijn wijding.

"Ik heb ook stage gelopen, in de rosse buurt in Amsterdam. In de zomer, dat was een week of vier, vijf. Dat was nog voor mijn wijding. Ik was zo groen als gras. En ik zag daar ineens, ik weet niet hoeveel bloot, je kon niet naar links of naar rechts, omhoog naar beneden, ik begreep de eerste twee dagen niet waar ik kijken moest. Op een gegeven moment wen je daar ook aan en kijk je erlangs en doorheen, en denk je: 'ohja, nouja, dat is er dan.' Dus dan loop je daar gewoon. En het is een klein dorp binnen een hele grote stad, waar iedere keer indringers komen voor kortstondig genot. Maar wij waren vooral bezig met die meisjes die

daar dan leefden, woonden, werkten enzo. En ik weet nog, een van de eerste dagen, toen kwam ik bij een meisje op de kamer en ik vroeg gewoon naar haar naam, en toen begon ze te huilen. Zegt ze: "mensen vragen nooit hoe ik heet, die vragen wat de prijs is." Zoiets confronterends en absurds. Toen huilde ze, en deed ze een gordijntje open, en daarachter stond een Mariabeeldje en een kruisje. Maar als de klanten binnenkwamen ging het gordijntje dicht. Want die wilden daar niet mee geconfronteerd worden. En ze kwam uit Colombia. Werkte hier. Familie wist niet wat ze deed. Maar iedere maand stuurde ze wel veel geld naar haar familie op. Nou, dan ga je heel, heel anders tegen beladen dingen in de wereld, in je eigen leven, in de kerk aankijken. En dat laat mij ook gewoon nooit meer los." (Ruben deel 1, 22.40)

Jules komt met een verhaal van toen hij voor een project Kenia bezocht.

"Een meisje van dat gezin vertelde dat ze in der tijd hadden moeten vluchten uit Rwanda, oorlogsgebied, dat ze in een vluchtelingenkamp zaten, met het hele gezin, en dat werd overvallen door belagers. En ze moesten op de vlucht. En heel snel was ze haar hele gezin kwijt. Dus ze heeft twee weken daar door de bossen gezworven. Ze was gelovig. Ze was op een zondagsschool opgevoed. Was niet heel kerkelijk, maar had één psalm daar geleerd en die had de zin "de avond brengt geweest, de ochtend blijdschap". Psalm 30. Ik zal het nooit meer vergeten, want het is een mooie psalm. Zij viel elke avond huilend in slaap, want ze wist niet wat haar zou kunnen overkomen. En dan was ze toch weer blij als de volgende ochtend wakker werd. [...] Ze was 14 geloof ik, toen haar dit overkwam. Wat ze helder had: als ik opgepakt word, word ik verkracht en vermoord. Want dat was normaal. Of er komen wilde beesten op me af die me alsnog... Dus het enige dat ze bij zich had was een mes. En ze had met zichzelf afgesproken: als ik in het nauw kom, maak ik er een eind aan. Want ik wil ongeschonden bij Onze Lieve Heer verschijnen." (Jules, 24.00)

Door dit verhaal is hij anders gaan kijken naar hoe mensen religie beleven.

"En dat heeft mij wel aan het denken gezet, dat ik niet alles over één kam scheer van [mensen die] een einde aan hun leven willen maken. Omdat, nogmaals, het wordt door de kerk niet goed gepraat, en het is ook niet mijn stijl. Maar ik heb er wel in die zin begrip voor als mensen dit soms ook op een religieuze manier kunnen beleven. 'Ik geef mijn leven terug aan God'. Maar ik weet dat is een hellend vlak als het gaat om wat de kerk voor ogen heeft, maar ik heb er wel in die zin meer begrip voor gekregen. Door deze ervaring." (Jules, 28.00)

Dit zijn heftige verhalen die mensen hun kijk op de leer, en het prediken daarvan hebben veranderd. Maar ook minder heftige ervaringen hebben wellicht bijgedragen aan meer tolerantie. In gesprek met Mathis over zijn tijd in het onderwijs, zegt hij dat hij daar wel het een en ander heeft meegemaakt, wat hem misschien wel tot een milder mens heeft gemaakt.

“Ik denk dat het omgaan met mensen, dat dat natuurlijk heel veel doet, he? Dat je mensen leert kennen zoals ze zijn. Er wordt natuurlijk heel vaak over mensen geoordeeld, terwijl men helemaal die mensen niet kent, of die wereld niet kent waarin men leeft, ofzo. Altijd van buitenaf oordelen. Dus wat dat betreft heeft mij dat wel... ja... misschien ook wel tot een milder mens gemaakt. Dat zou best kunnen.” (Mathis, 1.02.00)

3.2 Religieuze overtuigingen

Inspiratie om pastoraal te handelen naar LHBT komt bij velen voort uit een religieuze overtuiging. Belangrijk hierbij is de liefde van Jezus, en het idee dat de zonde veroordeeld moet worden en niet de zondaar. Meerdere malen wordt er iets gezegd over de directe band tussen God en de mens.

Liefde van God en Jezus

Volgens Lieke *“[houdt] God [...] van ieder mens. En ik kan niet geloven dat als mensen homoseksueel zijn, dat God niet van die mensen houdt. Dat kan ik niet voorstellen.”* (Lieke, 04.40). Dit werkt door in hoe zij zich verhoudt tot de leer van de katholieke kerk.

“Ik geef catechese vanuit de richtsnoer dat God liefde is. Zo wil ik de regels lezen. [...] Voor mij geldt echt de liefde. Dus [wat betreft LHBT] wijk ik af van de Catechese. De officiële leer van de kerk.” (Lieke, 01.02.03)

Haar inspiratie voor dit standpunt haalt ze uit de Bijbel. Met name de verhalen van Jezus zijn belangrijk voor haar.

“En als ik zie hoe Jezus in de maatschappij heeft rondgelopen, was dat juist om mensen die niet geliefd werden in de maatschappij, om die erbij te betrekken. Dus dat vind ik een hele belangrijke in het navolgen van Jezus. Om geen onderscheid te maken in die zin. Tussen mensen. Ieder mens is evenveel waard.” (Lieke, 21.40)

“[...] Mogen wij één zijn met Christus? Mogen wij één zijn met de liefde van de Vader. En dan kijk ik naar al die verhalen hoe Jezus die liefde heeft voorgeleefd, en dan denk ik ja, Jezus wees tollenaars niet af. En prostituees. Ik heb nergens gelezen dat Jezus iemand van, in een dubbele relatie heeft afgewezen. Dat heb ik nergens nog ooit gelezen. Hij zegt alleen: predik de liefde, en leef de liefde.” (Lieke, 1.02.02)

Ze noemt dat de mens geschapen is naar Gods beeld en gelijkenis.

“Ik vind vanuit mijn gelovig pastor zijn, dat iemand tot bloei moet komen, zoals je geschapen bent. Naar Gods beeld en gelijkenis. Dus wat is jouw beeltenis dan van God? Dat probeer ik altijd te zoeken bij mensen.” (Lieke, 07.46)

De schepping komt terug als Ruben zijn standpunt over homoseksualiteit uitlegt:

“Als je man en graag met een man leeft, of een vrouw met een vrouw, nou prachtig. Wat kan daarop tegen zijn? Als je dat ontkent, ontken je gewoon ook iets wezenlijks van God. Dan zeg je eigenlijk tegen God dat er aan zijn schepping iets niet deugt.” (Ruben deel 1, 8.12)

Louis zegt iets vergelijkbaars in het gesprek over transgenders. Hij geeft aan dat de kerk niet makkelijk geslachtsveranderingen zal goedkeuren, maar dat hij zelf vanuit zijn persoon en vanuit wie hij professioneel mag zijn, graag met mensen die hiermee worstelen op wil trekken. (Louis, 37.00)

“[...] als je als uitgangspunt neemt: ‘God heeft jou zo gemaakt’, dan is dat ook met dit probleem. Probleem, probleem. Met deze uitdaging. Die bij dit bestaan hoort. Van deze mens. Want het is niet voor de lol.” (Louis, 40.20)

Ook voor Louis is Jezus een belangrijke bron van inspiratie hiervoor.

“Ik denk het uitgangspunt van Jezus. Die onvoorwaardelijke wil van Jezus om in contact te komen met mensen. Zonder hen iets voor te schrijven. Dat dat een geest is, die wij steeds moeten proberen ons eigen te maken. En dan kijken we niet naar... Het gaat erom dat wij liefdevol, op een fatsoenlijke manier met elkaar optrekken. Interesse hebben in elkaar. En iedereen heeft daarin zijn eigen verhaal.” (Louis, 51.00)

[Veroordeel de zonde, niet de zondaar](#)

Mathis legt uit dat het in het katholieke geloof de zonde wordt veroordeeld, en niet de zondaar.

“Wij geloven dat er een natuurwet is, dat mensen als man en vrouw geschapen zijn [...] Dus man en vrouw, zowel geestelijk als lichamelijk, vullen elkaar aan. En dat heeft ook de consequentie ook dat daar nieuw leven uit voortkomt. [...] Zijn ze ook scheppers van het nieuwe leven, wat wordt doorgegeven. [...] Dat is eigenlijk de lijn van het leven. En dat is iets waarvan de officiële leer van de kerk zegt: ‘maar bij homo's geldt dat niet zo, bij lesbiennes geldt dat niet zo.’ [...] Men noemt dat ongeordend.

Dat klinkt misschien wat hard in sommige oren, maar men veroordeelt als het ware niet de mens, maar men veroordeelt wel het feit dat zij een bepaalde seksualiteit beleven waarvan men zegt ja dat is niet zoals het uiteindelijk bedoeld is. Dat is de oorspronkelijke leer. Dus je weet dat dat uiteindelijk zou betekenen dat de consequentie daarvan zou zijn, van ‘wij waarderen je als mens, zoals je bent, we zegenen je als kerk als mens zoals je bent, alleen die relatie kunnen we niet zegenen.’ Dat is eigenlijk de uiterlijke consequentie.” (Mathis, 09.18)

Dit idee wordt door Karel ondersteund met een Bijbelverhaal. Het verhaal van Petrus is voor Karel een inspiratie om LHBT'ers als persoon niet te veroordelen en welkom te heten in de katholieke gemeenschap.

“Er is [...] ook een bepaalde hoop. Dus als we gewoon heel eenvoudig kijken naar het verhaal van Petrus. Petrus, één van de apostelen, die Jezus verloochent. Dus hij zegt: ‘Heer, ik ben bereid mijn leven te geven voor u.’ En uiteindelijk doet hij dat niet. En dat is wel een grote zonde. En het bijzondere in deze is, dat, dus in het evangelie van Johannes, wij horen dat Jezus tegen Petrus zegt, dus Jezus is verrezen uit de dood, en Petrus komt aan het strand, met z'n bootje, met de zeven andere leerlingen, en de geliefde leerling die herkent Jezus, als zijnde de verrezen heer. En Jezus gaat in gesprek met Petrus. En dan zegt Jezus tegen Petrus: ‘bemint

gij mij? Simon, zoon van Jonas, bemint gij mij?’ Het is heel opvallend dat Jezus dat zegt. Jezus zegt niet op dat moment: ‘Petrus, je hebt me verloochend, je bent waardeloos, je kunt er helemaal niks van, etc.’ Nee, maar Jezus vraagt: ‘Bemin jij mij?’ En daar kom je ook weer op die relatie weer met God.” (Karel, 23.30)

Eigen relatie met God

De relatie met God komt in de gesprekken op verschillende manieren terug. Zo gaat Karel door dat de relatie met God voor Karel niet eenzijdig is, en dat er een antwoord verwacht wordt van de mens. De kerk geeft volgens hem duidelijkheid hoe de liefde van God beantwoord kan worden.

“Dus als we zeggen dat God liefde is, dan is dat natuurlijk van de ene kant van God uit naar de mens. Maar wat is het antwoord van de mens op die liefde van God? En dat is dat andere perspectief. En als we dat perspectief uit het oog verliezen, denken ja, God heeft mij lief, klaar. Weetje, ik ga naar de hemel, ik kan niets verdienen, ik hoef niks te doen, en ik mag maar leven zoals ik zelf wil, dan doe je God tekort.

[...]

Uiteindelijk gaat het in ons geloof, niet om het naleven van de morele regels, maar om die gehoorzaamheid naar God. Het gaat primair om onze relatie met God. En dat wij die relatie met God onderhouden, [...] daarvoor zegt de kerk dat bepaalde dingen gewoon ook heel expliciet een teken zijn van ongehoorzaamheid aan God.” (Karel, 25.00)

Voor Mathis en Louis is de relatie met God op een andere manier belangrijk. Voor hen is het juist een argument om LHBT'ers onvoorwaardelijk welkom te heten in de kerk. Mensen kunnen voor zichzelf bepalen of ze wel of niet onderdeel van Gods kerk mogen zijn, zoals ze zijn. Daar kunnen Mathis en Louis niet over oordelen.

“Er is ook nog zoiets als de lijn die je zelf hebt naar God toe. Er is de leer, maar er is ook een bepaalde lijn die mensen zelf hebben naar God. En die zeggen: "voor mijzelf, kan ik accepteren dat ik zo ben, en vind ik dat ik zo mag zijn, zoals ik ben." En in die zin stoten we mensen ook niet uit natuurlijk. Ook al zeggen we het is niet volgens de kerkelijke leer, vinden we niet dat we mensen moeten uitsluiten.” (Mathis, 10.35)

“[Het gaat] over zaken [...] die, laten we zeggen, in het hartscontact tussen jou en Ons Geheim, en God, liggen. Dus een persoonlijke beslissing. En [...] in die zin ook persoonlijke verantwoordelijkheid. [...] Van mij hoeft de bisschop daar niet over te oordelen. Dus dat vind ik ook voor mijzelf tot mijn persoonlijke gebied [behoren].” (Louis, 7.33)

Voor Ruben is de lijn met God ook belangrijk voor zijn visie op de leer. Hij wil de mens centraal stellen, en dat hij het goed wil doen voor de mensen. En uiteindelijk moet hij hiervoor verantwoording afleggen bij God.

“De leer is belangrijk, maar hij mag nooit tegen mensen ingaan. De mensen gaan boven de leer. Zo heb ik dat beleefd. Er komt ooit een moment dat ik verantwoording af moet leggen bij Onze Lieve Heer, ik hoop dat dat nog een tijdje duurt, maar ooit moet ik bij hem verantwoording afleggen, niet bij kerkelijke leiders, ook niet bij bisschoppen. Die willen dat soms nu wel, maar goed. En als ik ooit boven aankom hoop ik dat ik het goed gedaan heb naar mensen toe. En er zal mij niet gevraagd worden of ik de leer van de kerk verdedigd heb. Dus dat is voor mij nooit... en dat kan ook niet, het meest belangrijke zijn.” (Ruben deel 1, 03.30)

Ook Louis wil net als Ruben de mens centraal zetten, juist omwille van de relatie met God.

“In de mensen die wij ontmoeten, [...] ontmoeten wij uiteindelijk onze God. Nou, dan hebben wij het te doen, met wat mensen openbaren. Ook als we het lastig vinden.” (Louis, 51.40)

3.3 Discussie over de leer

Uit bovenstaande paragrafen blijkt dat er verschillende zaken zijn die mensen inspireren om op hun manier pastoraal te handelen naar LHBT. Soms wijken mensen af van de leer in hun denken, en hebben ze een duidelijke mening over bepaalde zaken in de katholieke leer. Sommigen verzetten zich actief tegen de leer. Voor anderen staat de leer vast.

Verzetten tegen de leer

Ruben verzet zich actief tegen de leer. Behalve in de manier waarop hij individuen helpt, zoals in paragraaf 3.1 naar voren komt, besteedt hij er soms aandacht aan in de preek.

“Nee, ik weet de leer. Ik weet het. Ik weet ook hoe beknellend dat is. Ik weet ook hoe mensen eronder kunnen lijden. Ik weet ook waarom mensen soms gezegd hebben: nou, dan blijven we wel gelovig, maar die kerk zegt ons niets meer. Nou, dat begrijp ik. Maar ik vind het dan wel heel erg, dat die mensen de kerk verlaten. Niet omdat ze de kerk verlaten, maar omdat zij niet mogen zijn wie ze zijn. En omdat ze gewoon een man of vrouw liefhebben, van hetzelfde geslacht. En dat die liefde gewoon ontkend wordt. En er niet mag zijn. Dat vind ik buitengewoon pijnlijk, grievend, en onbestaanbaar eigenlijk. Dus daar verzet ik mij ook wel tegen.” (Ruben deel 1, 05.40)

“[Bijvoorbeeld] in de verkondiging, dus als wij in de kerk de dag van de Heilige Familie hebben, dan zal ik natuurlijk het hebben over een vader, een moeder, en kinderen, daar ben ik zelf in groot gebracht, heb ik heel veel goede herinneringen aan. Maar ik zal het ook hebben over andersoortige relaties. Waarin mensen elkaar ook liefhebben. Van elkaar houden. Wat volgens mij ook een heilig samentzijn is. Hoewel ze misschien niet getrouwd zijn, maar er zijn wel mensen die bepalen dat ze niet kunnen trouwen. Dus dat ligt daar dan weer aan. Dus in die zin kom ik daar wel af en toe op terug, in de kerk en in de verkondiging.” (Ruben deel 1, 06.32)

Leer staat vast

Voor anderen staat de leer vast, en daar hoeft niet iets aan gedaan te worden. Dit bleek erg sterk uit het verhaal van Karel. Hij wil graag aan de leer vasthouden, en blijft LHBT als een zware zonde zien. Er is volgens hem een verschuiving in wat we als zware zonde zien. Zo wordt bijvoorbeeld ongehuwd samenwonen tegenwoordig niet meer als zonde gezien. Maar voor hem blijven het onverminderd zondes. (Karel, 14.40)

De discussie over hoe om te gaan met LHBT, zit vaak op het niveau van het pastoraat. Mathis beschrijft dat dat de componenten in de discussie zijn: leer en pastoraat. Er weinig discussie over de leer zelf.

“Als je orthodox in het geloof staat dan is het makkelijk om te zeggen: 'nou hier ligt de scheidslijn, daar zijn de deuren van de kerk, en als je je conformeert aan die leer dan ben je welkom, en conformeer je je daar niet aan, ja sorry, dan zul je toch ergens anders moeten gaan zoeken, of je moet je levenssituatie veranderen.' Terwijl de anderen toch meer zeggen, toch op dat pastorale terrein inderdaad gaan, en zeggen: 'nee, iedereen is bij ons welkom, en we moeten het met elkaar doen'.

[...] Maar echte discussies vinden daar eigenlijk niet over plaats.[...] Dan zeggen ze: "waarom moeten we daar een discussie over houden, want de leer is toch duidelijk? zo staat het toch?" Dat heeft voor hen geen zin. Ik ken althans een aantal priesters die zo zijn en die zo denken.” (Mathis, 38.00)

Mathis noemt dat de huidige paus “ook vanuit de leer, toch probeert om pastoraal te handelen.” (Mathis, 14.00) In gesprek over het wel of niet toedienen van de heilige communie aan gescheiden mensen, noemt Mathis dat paus Franciscus gezegd heeft:

"Het sacrament van de communie is geen beloning voor de vromen, of voor de mensen die zonder fouten zijn, of die zich zonder fouten wanen, maar het is juist de kracht voor de mensen die, ja, die ook weten dat ze onvolmaakt zijn, en zwak zijn" (Mathis, 13.00)

Dit geldt volgens Mathis in zekere zin ook voor de LHBT-gemeenschap.

De leer is er wel, maar het is niet nodig om die heel rigide te handhaven. Bij zowel Louis, Tom als Jules is het gezegde naar voren gekomen: “een leeuw op de preekstoel, een lam in de biechtstoel”. Het gaat er dus om dat de leer wel verkondigd wordt, en die kan best hard zijn, als een leeuw. Maar wanneer er gebiecht wordt, zal er mild op gereageerd worden, als een lam. De pastorale praktijk, het contact met de mensen is dus zachter.

Conclusie

Wanneer we teruggaan naar de centrale vraag van de scriptie ‘hoe gaan pastores in Nederland om met LHBT in de katholieke kerk?’ kunnen we verschillende dingen concluderen. Ondanks dat de leer expliciet afwijzend is over homoseksualiteit, is LHBT goed zichtbaar in sommige parochies, en hebben pastores er veel ervaringen mee. De openhartigheid waarmee er over het thema gesproken wordt is opvallend. Het is duidelijk dat de situatie voor transgenders ingewikkelder is dan voor homoseksuelen en lesbiennes. Mensen hebben er minder ervaring mee en het onderwerp ligt moeilijker, maar de wil om inclusief voor transgenders te zijn lijkt niet te verschillen met de wil om inclusief te zijn naar homoseksuelen en lesbiennes. Er is niemand die LHBT'ers echt afwijst en de meesten zien LHBT als onderdeel van iemands identiteit. Wel zijn er grote verschillen in hoe men omgaat met LHBT, en vanuit welke overtuiging men dit doet.

Van de mensen met wie ik gesproken heb, is Ruben het actiefst bezig om zich in te zetten voor LHBT. Hij doet zijn best om de katholieke kerk inclusief te maken door zich te verzetten tegen de leer en door individuen bij te staan in het proces van acceptatie. Een uitspraak die dit illustreert is dat volgens hem het ontkennen van liefde tussen mensen van hetzelfde geslacht betekent dat iets wezenlijks van God wordt ontkend.

Ook Louis en Lieke staan voor een inclusieve kerk en spreken duidelijk uit dat ze zich niet vinden in de leer omtrent LHBT. Ze weten dat ze in hun functie vanuit die leer moeten handelen, maar soms is de speelruimte beperkt. Zij komen in het interview nauwelijks terug op de leer zoals de Catechismus van de Katholieke Kerk die beschrijft, en lijken daar minder actief mee bezig te zijn. Zij kennen de leer wel, maar hun eigen geloof en de liefde van God zijn belangrijker dan de regeltjes van de kerk. Het gesprek ging veel meer over hun eigen geloof dan dat er discussie is gevoerd over de leer.

Mathis, Tom en Jules staan wel voor de leer, maar staan ook niet afwijzend naar LHBT. Uit pastorale overwegingen, zullen ze niemand anders behandelen in de kerk. De sfeer klinkt open en ontspannen, en voor hen is het duidelijk dat wat de leer stelt, onmogelijk is voor de praktijk. Het uitsluiten van mensen op grond van hun geaardheid of identiteit lijkt hun om die reden geen goed idee, maar ze zijn het niet oneens met de leer. De leer is er, en omdat er genoeg ruimte is voor het pastoraat, staat die hun niet in de weg. Bovendien staan deze mensen open voor gesprekken over de leer.

Een ander uiterste is Karel. Hoewel hij zegt niet te discrimineren, is er bij hem weinig ruimte voor inclusieve interpretaties van de leer. Hij verwacht dat mensen proberen naar de leer te leven. Voor LHBT'ers betekent dat dat zij hun geaardheid of identiteit niet ‘beleven’ en dus celibatair door het leven moeten gaan, of hun genderidentiteit onderdrukken wanneer deze niet overeenkomt met het gender dat hun is toegewezen bij de geboorte. Hij veroordeelt de individuele mens niet, maar wel de liefde die iemand voelt naar een persoon van hetzelfde geslacht, en/of iemands genderidentiteit.

Uit pastorale overwegingen wil hij LHBT'ers welkom heten en begeleiden in het geloof, maar dat doet voor hem niet iets af aan het idee dat LHBT een zware zonde is waar men zich tegen zou moeten verzetten.

We kunnen stellen dat pastores LHBT'ers verwelkomen op grond van twee typen argumenten. Enerzijds door ruimte te zoeken binnen de leer en waar mogelijk zich tegen de leer te verzetten. Anderzijds door pastoraal te handelen, zonder verdere doordinking over de betekenis van de leer van de kerk. Vaak geldt er een combinatie van deze twee.

Bij Ruben zijn duidelijk beide typen argumenten aanwezig. Hij heeft persoonlijke ervaringen waardoor hij beseft dat hij pastoraal wil handelen naar mensen toe, onafhankelijk van wat de leer zegt. Tegelijkertijd ziet hij ook graag dat de leer verandert. Bij Karel is duidelijk alleen het pastorale argument aanwezig. De leer blijft onverminderd staan, en hij lijkt ervan overtuigd dat deze leer de wil van God vertegenwoordigt. Ook bij Mathis, Jules en Tom is dit het geval, maar zij lijken toch minder vasthoudend te zijn aan de leer. Zij zijn zich meer bewust van de speelruimte die er is, binnen de leer, en willen die speelruimte graag gebruiken.

Het pastoraat stond in alle interviews centraal. De leer en de theologische discussie erover zoals die in sinds de jaren '70 gevoerd werd, is weinig aan bod gekomen in de interviews. Met name bij Lieke en Louis lijkt de leer geen grote rol te spelen. Mathis geeft expliciet aan dat de discussie vaak gaat over het pastoraat en niet zozeer over de leer zelf.

Om echt inclusief te zijn voor LHBT'ers zijn beide typen argumenten van belang. Enerzijds is het pastoraal handelen voor de praktijk belangrijk. Dat lijkt te werken, want er lijkt bij Jules en Mathis een open sfeer te zijn en de leer lijkt daar geen belemmering in te zijn. Anderzijds is het voor een echte cultuurverandering nodig dat ook de leer verandert. De uitstraling naar buiten toe is nog steeds afwijzend, waardoor LHBT'ers zich mogelijk onwelkom voelen, totdat het tegendeel gebleken is.

In vervolgonderzoek kan het interessant zijn om dieper in te gaan op de theologische discussie rond de leer, en bijvoorbeeld te receptie van verschillende (queer-)exegeses te onderzoeken. Ook kunnen interviews met parochianen een waardevolle aanvulling zijn op het beeld dat in deze scriptie is geschetst.

Het onderwerp is nog lang niet uitgeput, en ik hoop dat de inzichten uit de praktijk van pastores een bescheiden bijdrage kunnen leveren aan het wederzijds begrip tussen de katholieke kerk en de LHBT-gemeenschap.

Literatuur

Ackerman, Susan. *When Heroes Love: The Ambiguity of Eris in the Stories of Gilgamesh and David*. New York: Columbia University Press, 2005.

Blessing, Maurice en James Kennedy. "Stelling 'De rooms-katholieke kerk heeft het recht om homoseksuelen de communie te weigeren'." *Historisch Nieuwsblad* no. 3 (april 2010): 29.

Braams, Laura. "De kwetsbaarheid van lhbt'ers." *Broerstraat* 5. no. 1, (april 2022): 5-6.

Brown, William P. *A handbook to Old Testament exegesis*. Louisville: Westminster John Knox Press, 2017.

Centraal Bureau van de Statistiek. "Welk geloof hangen we aan?." Geraadpleegd op 22 juli, 2022. <https://longreads.cbs.nl/nederland-in-cijfers-2020/welk-geloof-hangen-we-aan/>.

Congregatie Katholieke Vorming, Zenon Grochowski. "Instructie over criteria ter onderscheiding van roepingen met betrekking tot personen met homoseksuele neigingen aangaande hun toelating tot het seminarie en de Heilige Wijdingen." RK Documenten. Geraadpleegd op 21 juli, 2022. <https://rkdocumenten.nl/toondocument/723-instructie-over-criteria-ter-onderscheiding-van-roepingen-nl/?idCode=1.1>.

Congregatie voor de Geloofsleer, Joseph Ratzinger. "Homosexualitatis Problema." RK Documenten. Geraadpleegd op 21 juli, 2022. <https://rkdocumenten.nl/toondocument/1120-homosexualitatis-problema-nl/?idCode=1.1>.

Congregatie voor de Geloofsleer, Luis F. Kard. Ladaria, S.J. "Responsum ad dubium – omtrent de zegening van verbintenissen van personen van hetzelfde geslacht." RK Documenten. Geraadpleegd op 30 aug, 2022. <https://rkdocumenten.nl/toondocument/8222-responsum-ad-dubium-omtrent-de-zegening-van-verbintenissen-nl/?idCode=1.1>.

Cunningham, Lawrence R. *An introduction to Catholicism*. New York: Cambridge University Press, 2009.

Curran, Charles. *History and Contemporary Issues: Studies in Moral Theology*. New York: Continuum, 1997.

Dayringer, Richard en Newton Malony. *Pastoral Care and Counseling in Sexual Diversity*. Londen: Routledge, 2002.

De Bruijne, Ad, ed. *Open en kwetsbaar: christelijk debat over homoseksualiteit*. Barneveld: Vuurbaak, 2012.

De Jong, Everard. *En God zag dat het heel goed was: De heiligheid van seksualiteit*. Amsterdam: De Boog, 2006.

Derks, Marco. "Sexual and Religious Regimes of the Self in Dutch Discourses about Homosexuality: a Queer Theological Analysis and Alternative." *International Journal of Public Theology* 12, no. 3-4 (nov. 2018): 353–378.

Dwyer, John F. *Those seven references: a study of the references to "homosexuality" in the Bible and their impact on the queer community of faith*. New York: Morehouse Publishing, 2021.

Healy, Mary. *Mannen en vrouwen komen uit Eden: een handleiding bij de Theologie van het Lichaam van Johannes Paulus II.* 's-Hertogenbosch: Betsaida, 2019.

- Horner, Tom. *Jonathan loved David: homosexuality in Biblical times*. Philadelphia: Westminster Press, 1978.
- Hornsby, Teresa J. en Ken Stone. *Bible Trouble: Queer Reading at the Boundaries of Biblical Scholarship*. Atlanta: Society of Biblical Literature, 2011.
- Houtman, Wim. *Ongeordende Liefde: In gesprek met Antoine Bodar*. Kampen: Ten Have, 2006.
- Knauss, Stefanie en Carlos Mendoza-Álvares. "Queer Theories and Theologies." *Concilium: Queer Theologies: Becoming the Queer Body of Christ* no. 5 (special issue) (2019): 7-10.
- Martin, James S.J. *Building a Bridge: How the Catholic Church and the LGBT Community Can Enter into a Relationship of Respect, Compassion, and Sensitivity second edition*. New York: HarperCollins Publishers, 2018.
- McCartin, James P. "The Church and Gay Liberation: The Case of John McNeill." *U.S. Catholic Historian* 34, no.1 (Winter 2016): 125-141.
- McIntosh, Esther. "'I Met God, She's Black': Racial, Gender and Sexual Equalities in Public Theology." In *Companion to public theology*, edited by Sebastian Kim, 298-324. Leiden: Brill, 2017.
- McNeill, John. *The Church and the Homosexual*. Kansas: Sheed Andrews and McMeel, 1976.
- Pietkiewicz, Igor J. en Monika Kołodziejczyk-Skrzypek. "Living in Sin? How Gay Catholics Manage Their Conflicting Sexual and Religious Identities." *Archives of Sexual Behavior* 45, (May 2016): 1573-1585.
- Pirson, Ron. *Belichting van het Bijbelboek Genesis*. 's-Hertogenbosch: Katholieke Bijbelstichting, 2005.
- RK Documenten. "Codex van het kerkelijk recht, art. 1084." Geraadpleegd op 17 juli, 2022. <https://rkdocumenten.nl/toondocument/30-codex-iuris-canonici-nl/?idCode=5.7.16.11.3>.
- RK Documenten. "Catechismus van de Katholieke Kerk, art. 2357." Geraadpleegd op 22 juli, 2022. <https://rkdocumenten.nl/toondocument/1-catechismus-van-de-katholieke-kerk-nl/?idCode=4.10.26.4.2.21>.
- Rodriguez, Eric en Lourdes Follins. "Did God make me this way? Expanding psychological research on queer religiosity and spirituality to include intersex and transgender individuals." *Psychology & Sexuality* 3, no. 3 (Jul. 2012): 214-255.
- Rodriguez, Eric en Suzanne Ouelette. "Gay and lesbian Christians: Homosexual and religious identity integration in the members and participants of a gay positive church." *Journal for the Scientific Study of Religion* 39, no. 3 (sep. 2000): 333-347.
- Schrijvers, Lieke L. "Transition and Authority Transwomen and Religious Leadership in the Netherlands." *Religion and Gender* vol. 9 (2019): 93-114.
- Smith, Janet E. en Paul Check. *Living the Truth in Love: Pastoral Approaches to Same-Sex Attraction*. San Francisco: Ignatius Press, 2015.
- Taylor, Sandra en Hazel Barnes, ed. *En God zag dat het heel goed was: Katholieke LHBT'ers in Europa vertellen hun verhaal*. Nieuwegein: Esuberanza, 2015.
- Townsley, Jeramy. "Paul, the Goddess Religions, and Queer Sects: Romans 1:23-28." *Journal of Biblical Literature* 130, no. 4 (Winter 2011): 707-728.

Van Miltenburg, Charlotte en Peter Kanne. *Katholicisme in Nederland Opvattingen en ervaringen van katholieken en voormalig katholieken*. Amsterdam: I&O Research, 2022.

“Milde uitspraken paus stap in goede richting.” *COC Nederland*, 29 juli 2013.

<https://www.coc.nl/geloof-cultuur/milde-uitspraken-paus-stap-in-goede-richting>.

Bijlage A: Uitnodiging voor interview

Onderstaande e-mail of een variant hiervan heb ik verstuurd naar de pastores.

Beste ...

Voor mijn master Neerlandistiek aan de Universiteit Utrecht doe ik onderzoek naar het gesprek omtrent LHBT en homoseksualiteit in de Katholieke Kerk in Nederland. Ik ben zelf katholiek en ik ben benieuwd hoe er binnen de kerk omgegaan wordt met dit moeilijke onderwerp.

De bedoeling is om inzicht te krijgen in persoonlijke verhalen van pastoraal werkers en pastores, die dicht bij de parochiaan staan. Waar moet volgens u rekening mee gehouden in de discussie rond LHBT binnen de kerk? Waar haalt u inspiratie uit? Dit zijn voorbeelden van vragen waarover we het kunnen hebben, maar het zal een open gesprek worden, waarbij de vragen niet leidend zijn.

Omdat het onderwerp gevoelig kan zijn, zal ik indien gewenst de data anonimiseren. Het interview zal ongeveer een uur duren. U hoeft zich niet voor te bereiden.

Ik zou het erg op prijs stellen als u wilt meewerken aan dit onderzoek. Ik hoor graag wanneer u tijd heeft voor dit gesprek. Ik kom graag bij u langs. Als u eerst nog vragen heeft, hoor ik het graag.

Met vriendelijke groet,

Pieter Boeschoten

Bijlage B: Interviewvragen

Onderstaand schema heb ik bij de interviews gehad om op terug te vallen. Niet alle vragen zijn als zodanig aan bod gekomen.

Inleiding:

- In mijn scriptie wil ik onderzoeken wat de discussie omtrent LHBT+ in de kerk beïnvloedt. Hierbij wil ik focussen op de leiders in de kerkgemeenschap die het meest met parochianen te maken hebben. Daarom interview ik pastoraal werkers en priesters die in hun dagelijkse werkzaamheden veel te maken hebben met parochianen en pastorale zorg.

Mogelijke interviewvragen

1. Algemene vragen (naam, datum, plaats en onderwerp)
2. Hoe lang al voor actief voor de kerk? Waar? Welke rol?
3. Wat is de leer van de katholieke kerk omtrent LHBT volgens u?
4. Waar is deze leer volgens u op gebaseerd?
5. Wat heeft u voor de meeste waarde?
6. Heeft u een uitgesproken standpunt over LHBT?
7. Waar komt dit vandaan?
8. Is er een conflict voor u? Tussen de leer en uw eigen standpunt? Waarom wel/niet?
9. Hoe gaat u om met documenten uit Rome? Welke waarde hebben die voor u?
10. Denkt u dat de katholieke kerk tolerant is? Er zijn natuurlijk verschillen, waar zijn die?
11. Wat heeft u geleerd op het seminarie over LHBT?
12. Is LHBT een thema dat leeft in de kerk? En binnen deze parochie?
13. Is uw kijk op homoseksualiteit en LHBT veranderd sinds u actief bent voor de kerk, en zo ja hoe?
14. Waar moet volgen u rekening mee gehouden worden in de discussie omtrent homoseksualiteit?
15. Wat zijn voor u belangrijke zaken voor uw kijk op homoseksualiteit? M.a.w. waar haalt inspiratie uit?
 - a. Welke rol speelt de Bijbel?
 - b. Andere bronnen van inspiratie?
16. Wordt er in uw kringen over homoseksualiteit gesproken? Op welke manier gaat dat?
17. Zijn er gebeurtenissen geweest, in uw parochie of daarbuiten, die invloed hebben gehad op uw kijk op LHBT en de plek in de katholieke kerk?
 - a. Uitspraken van congregatie van de geloofsleer
 - b. Uitspraken van de paus
 - c. Uitspraken van Nederlandse bisschoppen
 - d. Ophef in de media, zoals bij Rhianna Gralike, Valkering, Sodoma, etc.
18. De discussie binnen de kerk gaat vaak over mannen. De bijbel spreekt met name over homoseksualiteit bij mannen. Is er voor u een verschil met lesbische vrouwen? En met transgenders?
19. Vaak lijkt LHBT-tolerantie tegenover religie te staan. LHBT-bewegingen zijn vaak seculier. Hoe kijkt u hier tegenaan? Zie je waarom?
20. Denkt u dat er een verandering is geweest in de houding tegenover LHBT in de katholieke kerk? Is dat positief? Moet er nog meer veranderen? Zo ja, wat?
21. Is er een vorm van angst binnen de kerk om over dit onderwerp te spreken? Geldt dat voor iedereen?